

LOSSE NUMMERS € 4,25

BUFFI DUBERMAN, de ster achter de sterren | Yanki Jacobs bepleit modernere aanpak Joods **ONDERWIJS** | Van achterstandskind tot **HOOGLERAAR**: Mona Khoury-Kassabri | De nieuwe Israëlische **COALITIE** vervreemdt zich van de diaspora

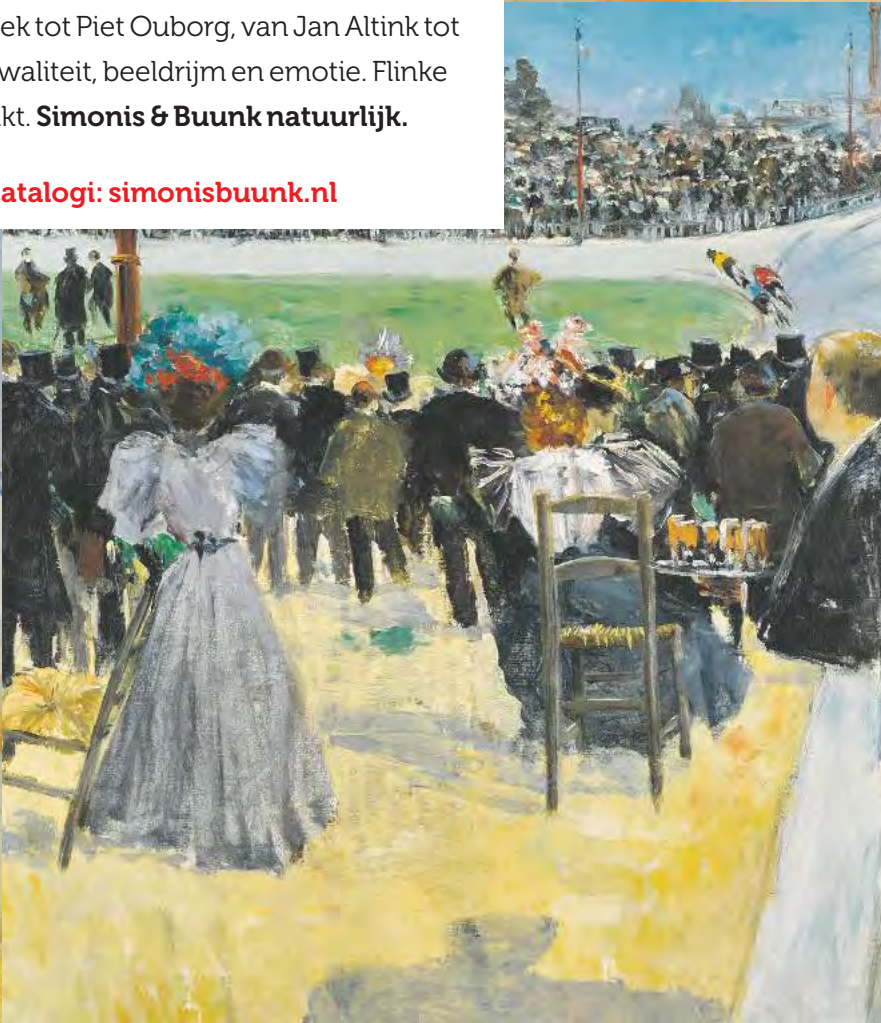

Kunst van de koopman

Schilderijen uit de verzameling van Mijndert Pon (van de auto's, ja) hangen broederlijk samen met onze eigen collectie, op de dubbeltentoonstelling **Ráák!** Van Hermanus Koekkoek tot Piet Ouborg, van Jan Altink tot Louis Abel-Truchet. Voor alle geldt: kwaliteit, beeldrijm en emotie. Flinke kans dat je er direct door wordt geraákt. **Simonis & Buunk** natuurlijk.

tentoonstelling t/m 17 december, catalogi: simonisbuunk.nl

Kom kijken, kijken en misschien wel kopen

Open: dinsdag t/m zaterdag 11:00-17:00 uur
Open zondagen: 20 november en 11 december

SIMONIS & BUUNK
een keur aan kunst

Notaris Fischerstraat 19, 27 en 30
6711 BD Ede
info@simonisbuunk.nl
www.simonisbuunk.nl

NIW 9

2 DECEMBER 2022 • 8 KISLEV 5783

‘Mevrouw ... u bent knettergek’

Huub Stapel, pagina 7

‘Vrouwen kan niet gezegd worden waar zij wel en niet mogen staan’

Yair Lapid, pagina 12

‘Het verrassendste culinaire hoogstandje dat ik de afgelopen weken tot stand bracht, was een tosti’

Micky Cornelissen, pagina 33

opinie

10

Onderzoeker onderzocht

Binnenkort neemt senior onderzoeker Johannes Houwink ten Cate afscheid van het NIOD. Frits Barend zet daar vraagtekens bij. Waarom verdient de hoogleraar een groots uitwaaifeest?

forum

14

Uitgepakt

De forumleden zijn het eens: de commercie rond Chanoeka mag best wat minder. Hun beweegredenen zijn zeer divers: van praktische geldbesparing tot spirituele uitgangspunten.

geschiedenis

18

Markt naast de wipwap

In de eerste jaren van de oorlog wees de bezetter aan Joden hun eigen marktterreintjes toe. Kunstdocente Sarah Oostenbrink gaf na onderzoek 550 kooplieden hun naam en gezicht terug.

column

25

Blik naar binnen

Af en toe moet je de moed opbrengen in je eigen ziel te kijken. Columniste Esther Porcelijn kwam tot verhelderende inzichten toen zij zich afvroeg waar haar achterdocht vandaan komt.

Inhoud

In beeld	4
Varia	6
Gesprek van de dag	12
Interview Mona Khoury	16
Boeken	20
Ondernemers	22
Cultuurtips	26
Familieberichten	29
Column Jacobs en sidra	30
Mensch	31
Watermannen	32
Culinair	33
Foto's en reacties	34
Colofon	35

Buffi Duberman in New York. Foto: Daphne Youree

Oyoyoy!

Afgelopen najaar sloot de Amsterdam Klezmer Band in poptempel Paradiso in de hoofdstad zijn jubileumtournee af. Het ensemble bestaat dit jaar een kwarteeuw. Zangeres Ellen ten Damme, die in de documentaire *Negen koffers* op zoek ging naar de geschiedenis van het laatste Jiddisje theater van Nederland, verzorgde een gastoptreden.

Het zevenkoppige ensemble, met onder anderen altsaxofonist Job Chayes en bassist Jasper de Beer in de gelederen, begon op straat. 25 jaar later werken de musici vol energie aan hun volgende tournee *Some kind of Golem*. Ze zijn vanaf 3 december overal in het land te zien, zie hun agenda op amsterdamklezmerband.com. Meer cultuurtips leest u op pagina 26.

FOTO: THOMAS HUISMAN

Interieur van de Soekot Shalom-synagoge in Teheran

THE DONALD

Trump ontvangt antisemieten

De Amerikaanse oud-president Donald Trump heeft op zijn landgoed Mar-a-Lago in Florida gedineerd met Kanye West en Nick Fuentes. Na Ye's vele antisemitische uitbarstingen is het verbazingwekkend dat 'The Donald' juist nu de veelbesproken rapper ontvangt. Trumps dochter Ivanka en schoonzoon Jared Kushner zijn immers Joods. Maar dat Nick Fuentes welkom is bij de presidentskandidaat voor 2024, is nog opmerkelijker. Fuentes is de oprichter van de extreemrechtse haatgroep 'Groyper Army' en een berucht Holocaustontkenner.

Naar aanleiding van de ophef over het bezoek liet Trump weten dat West Fuentes onaangekondigd had meegenomen en dat hij de blanke nationalist niet kende. Gezien alle beveiliging rond de ex-president lijkt

dit een weinig geloofwaardige uitleg. Bovendien liet West na afloop weten dat Trump zeer enthousiast over Fuentes was.

Intussen spreekt FBI-directeur Christopher Wray over antisemitisme als 'nationale prioriteit', nadat opnieuw een aanslag op een synagoge, ditmaal in New York, werd verijdeld. Twittereigenaar Elon Musk doet zijn eigen duit in het zakje door talloze van het platform verwijderde antisemieten weer toe te laten. Onder hen is Kanye West, die zijn terugkeer op Twitter vierde met de nogal ambivalente boodschap 'Shalom'.

IRAN

Kehila steunt ayatollahs

De Joodse gemeenschap in Iran keurt de demonstraties af voor vrouwenrechten en democratie en kiest de zijde van het regime van de ayatol-

lahs. In een brief schrijft het Centrale Joodse Comité van de Islamitische Republiek: "Dit is een veroordeling van de recente onrust in het land, die heeft geleid tot de dood van verschillende personen en tot grote financiële verliezen." Ook laten de gemeenschapsleiders weten 'altijd de hoogste leider (ayatollah Ali Khamenei, red.) gehoorzaamd te hebben'.

Het lijkt weinig moedig van de Joodse gemeenschap dat zij zo duidelijk de kant van het antisemitische regime in Teheran kiest en de demonstranten voor democratie betitelt als 'vijanden van de staat'. Volgens experts vloeit deze opstelling vooral voort uit angst onder de naar schatting tienduizend Iraanse Joden. Voor de Islamitische Revolutie van 1979 waren dat er nog tienmaal zoveel. Leaders van de kehila spreken zich ook regelmatig uit tegen Israël, vermoedelijk om dezelfde reden.

'Zou het kunnen dat we in Nederland de prioriteiten niet helemaal op orde hebben?'

Paul Brill na het nieuws dat minister Franc Weerwind af wil van 'genderspecifieke termen'

Het gezicht van Miss Dior

De feestdagen komen er weer aan en dus verleiden aantrekkelijke commercials het kijkerspubliek tot het kopen van dure snuisterijen. Opvallend is de reclame van het parfum Miss Dior, waarin een vrouw, dertel omgeven door bloemen, de geur van couturehuis Dior aanprijst.

Komt de dame u bekend voor? Dat kan kloppen: hoofdpersoon in de reclame is de Joodse actrice Natalie Portman.

ROTTERDAM

Aandacht voor geschiedenis

Op 24 november organiseerde Erfgoed Zuid-Holland een middag in Verhalenhuis Belvédère in Rotterdam-Katendrecht. Aanleiding was de gebleken behoefte aan meer kennis over de verloren gegane geschiedenis van Rotterdam in de Tweede Wereldoorlog. Op de bijeenkomst kwam onder anderen Eduard Huisman, consul-beheerder Joodse begraafplaatsen aan het woord. Ook Frank van Gelderen, secretaris van Loods 24, en Irene Faber van het Joods Museum in Amsterdam spraken er.

Tijdens de middag werd toegezegd dat het Joods Cultureel Kwartier in Amsterdam objecten in bruikleen zal geven om het Joodse verleden van de stad Rotterdam zichtbaarder te maken.

WETENSCHAP

Onzichtbaar mondkapje

Onderzoekers van de Technion-universiteit in Haifa hebben een 'onzichtbaar' gezichtsmasker ontwikkeld, dat de drager beschermt tegen besmetting door virussen en bacteriën. De huidige mondkapjes beschermen daar op zich goed tegen, maar er blijken psychologische barrières te bestaan tegen het gebruik ervan. Maskers belemmeren de

communicatie en zouden bovendien leiden tot verminderde concentratie. Daar komt bij dat hele volkstammen het neus-mondkapje verkeerd dragen, bijvoorbeeld onder de neus.

Israëliische wetenschappers komen daarom met een oplossing: een pet die vanuit de klep een 'luchtgordijn' voor het gezicht verspreidt. De verticaal geblazen schone lucht beschermt de drager tegen bacteriën en virussen. De bedenkers zien alleen maar voordelen. Gebruikers kunnen elkaars gezicht zien en elkaars stem beter horen. Bovendien is de pet met luchtfilter onbeperkt te gebruiken, zodat deze niet zoals de mondkapjes als afval in de natuur terechtkomt.

De anticovidpet is nog niet op de markt, maar de Israëliische start-up Wisdome Wearables werkt aan de lancering.

POËZIE

Magazine over Max de Jong

Maar 33 jaar werd dichter en essayist Max de Jong (1917-1951). In 1938 debuteerde hij in literair tijdschrift *Groot Nederland*. In 1947 publiceerde hij *Heet van de naald* bij Van Oorschot, waarmee hij een cult-hit scoorde. Het merendeel van zijn werk werd na zijn vroege dood gepubliceerd, soms illegaal. Sinds 2018 houdt het Max de Jong Genootschap, met publicist Bob Polak als voorzitter, zich bezig met leven en werk van de dichter.

105 jaar na de geboorte van De Jong brengt het genootschap een magazine uit. Naast achtergrondartikelen is er aandacht voor de *Verzamelde gedichten* die inmiddels zijn verschenen. In 2023 volgt de publicatie van *Bij het dagboek van Max de Jong* en een uitgave over de 'driehoeksverhouding' tussen De Jong, collega Leo Vroman en diens vrouw Tineke. Het magazine verscheen ter gelegenheid van de 45e Beurs van Bijzondere Uitgevers in Paradiso, Amsterdam.

In de war

Zal ik wel of zal ik niet? Dat was deze week het dilemma van sportminister Conny Helder: wel of geen OneLove-speldje dragen bij de drakerige voetbalwedstrijd Nederland-Qatar. Van tevoren was al duidelijk dat de minister de band om de arm veel te provocatief vond. Ik kan maar beter geen spelbreker zijn, moet ze hebben geconcludeerd. Want tja, Nederland, zelf zittend op de grootste gasbel van Europa, heeft het vloeibare gas van het chanterende charlatan-oliestaatje Qatar hard nodig. Dus daar zat ze dan, zonder band, met speldje. 'Ik draag daar gewoon een sjaal bij. Niet als hoofdoekje, maar om op gezette tijden dat minuscule pinnetje te verbergen voor de Qatarrese hoogwaardigheidsbekleders. Zo houd ik alle partijen tevreden: de pro-OneLovers en mijn gastheren. Is dat niet slim?' zal zij tegen zichzelf hebben gefluisterd. Wel, mevrouw Helder: doe het wel of doe het niet, maar dit stupide compromis was een typisch voorbeeld van 'een beetje laf'.

Nog verwarrender werd het toen bleek dat op het sjaaltje de woorden *never mind* waren geprint. Never mind wat? Dat twee Qataris die naast haar zaten

tijdens het Wilhelmus pontificaal een band omdeden? Natuurlijk niet de OneLove-band, maar die van de zwartgekleurde kaffiya. Het teken van steun aan de door de Qataris gespekte Palestijnen, Palestijnse terroristen in het bijzonder. Terwijl Israeli's er beter aan deden hun identiteit in Qatar niet prijs te geven, hadden zowel de FIFA als de Qataris er geen enkele moeite mee een enorme vlag met 'Free Palestine' tijdens de wedstrijd uit te rollen. Ophef? Nul.

Wilt u het nog verwarrender? Dat kan. Zo was daar de wedstrijd Iran-Verenigde Staten. In Israël werd Iran door uit dat land afkomstige Israeli's hartstochtelijk aangemoedigd, terwijl Iraniërs na de winst van de VS feestend de straat opgingen. Zij verzetten zich tegen het moellahbewind dat volgens hen de overwinning niet verdiende.

Over verzet gesproken: de conservator van het Amsterdamse Verzetsmuseum, Karlien Metz, pleitte er op Radio 1 voor het woord verzetshelden te cancelen. Het woord 'held' had volgens haar iets onfeilbaars, het moest maar 'verzetsmensen' worden. Dat was de verwarring voorbij. Hier was een politiek correct wicht heel erg in de war. Of, zoals acteur Huub Stapel het verwoordde: "Mevrouw ... u bent knettergek." Aan die terechte woorden was niets verwarrends. ■

Esther Voet, hoofdredacteur
Twitter: @esther_voet

David Grossman en koning Willem-Alexander

‘Hij zou zijn documenten opeten. Misschien heeft hij de hele stapel verorberd bij Thanksgiving’

Bette Midler over Donald Trump, die zes dagen geleden zijn belastingpapieren had moeten overhandigen

LITERATUUR 1

Grossman ontvangt Erasmusprijs

Op dinsdagavond 29 november ontving de Israëlische schrijver David Grossman in het Koninklijk Paleis op de Dam in Amsterdam de Erasmusprijs uit handen van koning Willem-Alexander. Het thema voor de prijs was dit jaar ‘verbinders in een verdeelde wereld’. Ook koningin Máxima en prinses Beatrix waren bij de uitreiking aanwezig.

Volgens de jury wil Grossman de mens van binnenuit begrijpen en de ander liefdevol bezien over grenzen van oorlog en geschiedenis heen: “Met ongekende moed snijdt hij ongemakkelijke politieke onderwerpen aan, zoals het dagelijks leven van mensen in bezet gebied en de Palestijnse minderheid in Israël, maar ook thema’s als vriendschap, leven met het verleden en de band tussen generaties. [...] Grossman is net als Erasmus een ware humanist: hij laat ons de mens zien, naakt en feilbaar, even goddelijk als monsterlijk. De vergevende blik waarmee hij zijn personages beziet, straalt ook op ons af.” De prijs bestaat uit een geldbedrag van 150 duizend euro.

LITERATUUR 2

Genomineerd

De literatuurprijs 2022 van de stichting WIZO is toegekend aan de recent overleden Israëlische schrij-

ver A.B. Yehoshua voor zijn boek *De tunnel*. Het was een nek-aan-nekrace met *Het leven speelt met mij* van David Grossman, die dinsdag in Amsterdam de Erasmusprijs in ontvangst mocht nemen. Voor 2023 zijn genomineerd: *Waar de wolfloert* van Ayelet Gundar-Goshen, *Wachten op het Westen* van NIW-medewerkster Nausicaa Marbe, *Drie* van Dror Mishani, *Buitenleven* van Nina Polak, *Serge* van Yasmina Reza en *Waar gezongen wordt* van Shula Tas.

LASTER

Al-Haq doet aangifte tegen CIDI

De Palestijnse organisatie Al-Haq, die in Nederland veel medestanders kent, heeft maandag aangifte gedaan tegen CIDI wegens smaad en laster. De club presenteert zich als mensenrechtenorganisatie, maar heeft volgens Israël banden met terroristische bewegingen. Eerder dit jaar sloot het Israëlische leger het kantoor van Al-Haq in Ramallah op de Westoever. Naar aanleiding daarvan schreef het CIDI dat Al-Haq ‘uitgebreide banden onderhoudt met de Palestijnse terreurgroep PFLP’. Nederland acht die banden voornamelijk niet bewezen en is een van de donoren van de organisatie.

Al-Haq verzamelt bewijs van Israëlische misdaden die tegen de Palestijnse bevolking zouden zijn gepleegd. Die aanwijzingen zijn neergelegd bij het Internationaal Strafhof in Den Haag dat in 2014 een onder-

zoek startte. Volgens Al-Haq en mensenrechtenadvocaten Prakken d’Oliveira, waaraan de als anti-Israëlisch bekendstaande advocate Liesbeth Zegveld is verbonden, zou CIDI de afgelopen jaren tientallen opruiende artikelen hebben gepubliceerd. De organisatie voelt zich door het CIDI in goede naam en eer aangetast.

KANDINSKY

Eindelijk thuis

Gezicht op Murnau met kerk, het schilderij van Wassily Kandinsky, dat sinds 1946 in het bezit was van het Van Abbemuseum in Eindhoven, is terug bij de rechtmatige erfgename Hester Bergen. In september van dit jaar werd het doek aangemerkt als roofofstal. Frits Barend plaatste 23 november een foto van hem en Bergen aan weerszijden van het schilderij op sociale media.

De teruggave maakt een eind aan jaren van gesteggel. In eerste instantie bestempelde de Restitutiecommissie in 2018 het schilderij ten onrechte niet als roofofstal. Na een rechtszaak moest de commissie bakzeil halen en werden de nabestaanden alsnog in het gelijk gesteld. Journalist Frits Barend maakte zich

publiekelijk hard voor deze zaak en bekritiseerde de hautaine opstelling van de Restitutiecommissie.

Het doek was voor de oorlog in het bezit van Johanna Margarethe Stern-Lippmann. Vanuit Duitsland vluchtte zij in 1938 naar Nederland. In de eerste bezettingsjaren raakte zij het schilderij kwijt uit haar bezit. In 1944 werd Stern-Lippmann op 70-jarige leeftijd in Auschwitz vermoord.

WK VOETBAL

Israëli's toch niet zo welkom

Veel gedoe in Qatar rond Israëli'sche bezoekers van het WK. In een hartverwarmend filmpje werd een Israëli'sche verslaggever in Qatar door vrolijke Iraanse fans de lucht in getild. Helaas waren er ook beelden van Iraanse regime-aanhangers die intimiderend rondom een Israëli'sche verslaggever 'dood aan Israël' riepen. De manier waarop verslaggevers op het WK in Qatar werden bejegend en belaagd was afgelopen week een van de grote thema's in de Israëli'sche media. De toegestroomde fans uit de Arabische wereld weigerden zich voor de camera te laten interviewen en waren vaak ronduit vijandig: "No Israel, there is only Palestine and you are not welcome here."

De Israëli'sche komiek Guy Hochmann heeft het schiereiland inmiddels moeten verlaten na doodsb bedreigingen. Hij maakte een koddig filmpje van zichzelf in het Iraanse supportersvak. In antwoord daarop zette de Palestijns-Amerikaanse journalist Samar Damash Jarrah een veelbekeken filmpje op Twitter met foto's van Hochmann als IDF-soldaat en de tekst 'moordenaar'.

Journalist Raz Schechnik van *Yediot Achronot* liet op Twitter weten dat hij als 'gematigd vredelievend mens' gedisilluseerd is geraakt door de openlijke haat die hij in Qatar te verduren kreeg. De Arabisch-talige website van Al Jazeera,

De vierde Fauda

Goed nieuws voor *Fauda*-fans. Vanaf 20 januari begint op Netflix het vierde seizoen van de razend populaire Israëli'sche actieserie. Hoewel volgens de critici het tweede en derde seizoen nooit echt het niveau van het eerste haalden, zullen miljoenen kijkers in het nieuwe jaar aan de buis of smartphone gekluisterd zitten om de lotgevallen van Doron Kabilla, gespeeld door Lior Raz, en zijn antiterreureenheid te volgen. Bedenker en schrijver Avi Isacharoff, die de serie samen met Raz produceert, maakte het nieuws begin deze week op Twitter bekend. Wie niet tot eind januari kan wachten, kan terecht bij de Indiase remake van de hitserie, *Taanav*, die sinds deze maand beschikbaar is op streamingdienst Sony LIV.

het huiskanaal van Qatar, besteedde uitgebreid aandacht aan de berichten van Schechnik met als opening: "Israëli'sche media blijven doorgaan met ophitsen tegen het WK in Qatar" Ook zonder vredesakkoord kunnen Israelische journalisten en voetbalfans het WK in Qatar bezoeken. Voor de gelegenheid is zelfs tijdelijke diplomatieke vertegenwoordiging toegelaten en zijn er directe vluchten tussen Tel Aviv en Doha. Verschillende Israëli'sche journalisten bevestigen dat zij door de autoriteiten correct zijn behandeld.

FOUTJE

Excuses van Bob Dylan

Popicoon Bob Dylan geeft toe dat alle 900 exemplaren van zijn essaybundel *Philosophy of modern songs*

zijn gesigeneerd door een machine. Het exclusieve boek kostte bijna 600 dollar per stuk en zou persoonlijk van zijn handtekening zijn voorzien. Volgens Dylan was het een verkeerde beslissing. Hij schrijft: "Voor zo'n signeesessie heb je een crew van vijf mensen nodig die werken in een kleine ruimte. We vonden geen veilige en werkbare wijze terwijl het virus rondging." Hem is toen de signeer-machine aangeraden, die in zulke gevallen vaker wordt ingezet.

Verschillende kopers van het in 2020 uitgegeven boek hadden de

handtekening, nota bene vergezeld van een echtheidsbewijs, op social media vergeleken en kwamen tot de slotsom dat de zogeheten *auto-pen* moest zijn gebruikt. Uitgever Simon & Schuster verontschuldigt zich voor de gang van zaken en heeft terugbetaling beloofd aan ontevreden klanten.

Over Dylans gesigeneerde kunstwerken, die voor minstens 12 duizend dollar van de hand gaan, is ook twijfel ontstaan. Bij twee lithoseries uit 2020 is vastgesteld dat die door de signeer-machine zijn ondertekend.

FAILLISSEMENT

Cryptokoning gaat ten onder

Met het faillissement van cryptoplatform FTX, dat tientallen andere bedrijven in haar val meesleurde, is het voorlopig gedaan met de carrière van oprichter Sam Bankman-Fried. De immer in korte broek geklede natuurkundige had op zijn hoogtepunt een geschat vermogen van 26 miljard dollar en was daarmee de rijkste 29-jarige ter wereld. Een jaar later is van dat fortuin nog maar weinig over.

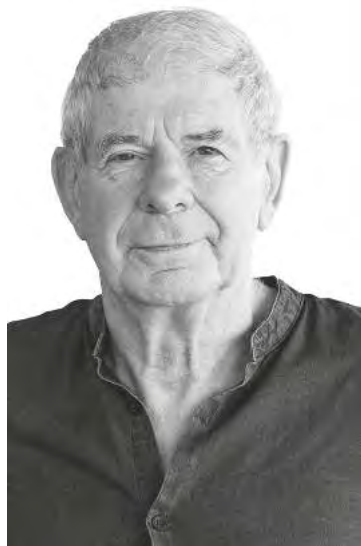
SBF, zoals hij zichzelf graag noemde, richtte in 2019 FTX op omdat hij ontevreden was over de bestaande beurzen voor cryptomunten. Zoals nu blijkt, nam hij buitensporig risico met het geld van zijn klanten. Het ontbrak aan transparantie, zelfs het bestuur van FTX wist weinig over de werkelijke financiële stand van zaken. In een interview uit 2021 omschreef SBF cryptofondsen als een zwarte doos waarvan de waarde wordt bepaald door het oordeel van enkele betrokkenen. Bankman-Fried wist zijn status als publiekslieveling en graag geziene gast in Washington uit te bouwen met ruime donaties aan goede doelen. Ook schonk hij alleen dit jaar al in aanloop naar de *midterm*-verkiezingen in de VS 26 miljoen dollar aan campagnes van zowel Republikeinse als Democratische kandidaten. ■

Professor in de war

Frits Barend

De vraag is dus: wie neemt wie in de maling bij het afscheid eind dit jaar van een professor die al vijf jaar geen professor meer is?

Op maandag 7 november ontving ik namens prof. dr. Martijn Eickhoff, directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) en namens de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) samen met ruim vierhonderd anderen een uitnodiging voor de 'afscheidsbijeenkomst prof. dr. Johannes Houwink ten Cate', met als begeleidende tekst: "Geachte heer/mevrouw, op donderdag 8 december 2022 neemt Prof. dr. Johannes Houwink ten Cate na 38 jaar afscheid van het NIOD vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Ter markering hiervan geeft hij in de Tinbergenzaal van het Trippenhuis van de KNAW een Engelstalige afscheidslezing onder de titel 'The Terrible Secret? Dutch Jewish Voices on the Nazi Extermination in Real Time'. Aansluitend volgt een receptie. Hierbij nodig ik u van harte uit om aanwezig te zijn bij deze lezing en receptie."

Nadat Houwink ten Cate in 2002 was benoemd tot hoogleraar Holocaust- en genocidestudies bij het NIOD en ook vijftien jaar als 'prof. dr. Houwink ten Cate' stond vermeld op de officiële site van het NIOD, werd hij vijf jaar geleden ineens *Dr. Houwink ten Cate, Senior Onderzoeker*, nadrukkelijk zonder de titel *professor*. De KNAW, die wordt gezien als het geweten van de wetenschap, bevestigt desgevraagd "dat Houwink ten Cate inderdaad *geen hoogleraar* is, bij het NIOD als *senior onderzoeker* in de systemen staat en alleen als *Dr.* op de site". De vraag is dus: wie neemt wie in de maling bij het afscheid eind dit jaar van een *professor* die al vijf jaar geen *professor* meer is? Houwink ten Cate bezette vanaf 2002 een zogenoemde bijzondere leerstoel als hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) in samenwerking met het NIOD, met een looptijd van een bepaald aantal jaren.

Sine laude

Gangbaar is dat een zittende hoogleraar na een positieve evaluatie wordt herbenoemd, tenzij het betreffende instituut ervoor kiest de overeenkomst niet te verlengen. Dat laatste overkwam Houwink ten Cate in 2017 toen de UvA en het NIOD van mening waren dat er reden was hem niet opnieuw te benoemen als hoogleraar. Het unieke, maar voor insiders begrijpelijke besluit in 2017 van het beëindigen van het hoogleraarschap van Houwink ten Cate zou je in plaats van een luid bejubelde universitaire promotie cum laude kunnen omschrijven als een stille wetenschappelijke degradatie sine laude.

Aanleidingen tot die rigoureuze maatregel in 2017 vormden naast gebrekkige begeleiding bij promoties bijvoorbeeld het falen van Houwink ten Cate om als jonge wetenschapper namens het NIOD het standaardwerk over de Joodse Raad te schrijven. Omdat er jaren na het verstrekken van de eervolle opdracht nog geen letter op papier stond, moest het NIOD noodgedwongen de verleende subsidie van ruim

een ton terugbetalen. Uiteindelijk was het de Leidse wetenschapper dr. Bart van der Boom die in april 2022 vele jaren later dan gepland *De politiek van het kleinste kwaad. Een geschiedenis van de Joodse Raad voor Amsterdam, 1941-1943* publiceerde. Maar Houwink ten Cate verzette zich in 2017 tegen zijn 'ontslag' en nam een jurist in de hand om te bewerkstelligen dat hij zijn laatste termijn als hoogleraar kon volmaken tot de pensioengerechtigde leeftijd in 2022.

Om een langdurig juridisch gevecht te vermijden, werd een geheime vaststellingsovereenkomst gesloten, waarover de betrokkenen zich hebben verplicht te zwijgen. De KNAW schreef me nog dat "het niet ongebruikelijk is dat oud-hoogleraren na hun ontslag/pensioen de aanspreektitel *professor* blijven gebruiken en dat doet Houwink ten Cate dus." Maar dat deed Houwink ten Cate als een van de bestbetaalde werknemers van het NIOD juist weer niet, tot de uitnodiging voor zijn afscheid. Bij publieke optredens liet hij zich de laatste jaren consequent *emeritus hoogleraar* noe-

men, zoals in *De Groene Amsterdammer* van 24 april 2019, bij het stellen van een vraag in het cortège van hoogleraren bij de veel besproken promotie van Ad van Liempt op 9 mei 2019 aan de Rijksuniversiteit van Groningen, in *De Volkskrant* van 31 januari 2020 en begin dit jaar op de site van de NOS bij de affaire over het verraad van Anne Frank. Hoe ik ook heb gezocht, er is geen enkele publieke mededeling of officiële publicatie van een emeritaat van Houwink ten Cate vanaf 2017 terug te vinden.

Ceremonieel

Medewerkers van de KNAW, UvA en het NIOD toonden zich overigens uiterst meewerkend in het zoeken naar antwoorden op mijn vragen. Zo vroeg ik naar de juistheid van de vermelding *professor* in de uitnodiging van 7 november voor het afscheid van *Prof. dr. Johannes Houwink ten Cate*, zoals hij overigens ook nog altijd staat vermeld op de officiële site van de UvA. In haar antwoord schrijft de medewerkster van het NIOD: "Johannes Houwink ten Cate neemt als *senior onderzoeker* op 8 december a.s. na 38 jaar afscheid van het NIOD vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd." Klein detail is dat het NIOD hem in deze reactie *senior onderzoeker* noemt in plaats

van *professor*, waarbij de medewerkster opmerkt dat een hoogleraar aan de UvA 'senior onderzoeker' kan zijn bij het NIOD. Het NIOD antwoordt verder: "Als medewerker van het NIOD en als hoogleraar aan de UvA van 2002 tot 2017 doceerde Johannes bij de (Engelstalige) master Holocaust en Genocidestudies." Ik lees toch echt: *hoogleraar van 2002 tot 2017* en niet tot 2022.

Het antwoord van het NIOD vervolgens: "Let wel, het betreft hier geen afscheid van Johannes als hoogleraar: de uitnodiging is niet door de UvA verzonden, de bijeenkomst vindt niet plaats in de Aula en wordt niet omgeven door ceremonieel. *Iemand die, zoals Johannes, in het verleden de functie van hoogleraar heeft bekleed*, mag formeel de titel hoogleraar en/of professor blijven dragen. Hij of zij gaat met 'emeritaat' en mag nog vijf jaar lang promovendi begeleiden. Uitzondering op deze regel is oneervol ontslag. Omdat daar in dit geval geen sprake van is, vindt het NIOD het passend om Johannes als 'professor'

aan te duiden." Om tenslotte mee te delen: "Wel was het zorgvuldiger geweest als het NIOD 'emeritus' toegevoegd had aan de titels in de uitnodiging voor zijn afscheid. Ook was het correcter geweest als op de medewerkerspagina van Johannes op niod.nl 'em. prof. dr.' had gestaan."

Ter verduidelijking: alle cursiveringen zijn van mij zoals bij *Johannes, die in het verleden de functie van hoogleraar heeft bekleed*.

Samengevat kan ik niet anders concluderen dan dat het NIOD mij heeft uitgenodigd voor het feestelijke afscheid met lezing op 8 december van een *professor* die op de eigen NIOD-site al vijf jaar niet meer als *professor* staat vermeld. Zo'n feest voelt toch een beetje alsof ik word uitgenodigd door FC Barcelona omdat Ronald Koeman eind deze maand met een demonstratietraining in stadion Camp Nou, gevolgd door een receptie, feestelijk afscheid neemt als trainer van de Catalaanse voetbalclub. *Prof. Barend* begrijpt er weinig van. ■

Hoe ik ook heb gezocht, er is geen enkele publieke mededeling van een emeritaat terug te vinden

ADVERTENTIE

Hoe groot is
jouw hart?

Je zal maar geboren worden met een hartafwijking in een gebied waar geen arts je kan helpen. Voor kinderen in Afrika, Zuid-Amerika, delen in Europa, Azië en het gehele Midden-Oosten die dit lot treft, is dit vaak de harde realiteit.

Save a Child's Heart legt zich hier niet bij neer. Deze wereldwijde humanitaire organisatie financiert levensreddende hartoperaties bij jonge kinderen en leidt nieuwe artsen op om zo de zorg in deze gebieden te verbeteren. Ongeacht religie, nationaliteit of financiële status. Onze medische teams in Israël hebben al meer dan 5400 kinderen een toekomst gegeven.

Save a Child's Heart is afhankelijk van particuliere giften vanuit de hele wereld. Opgebracht door mensen met een groot hart en een enorme betrokkenheid bij onze missie. Mogen we ook op u rekenen? Elk bedrag is zo ontzettend welkom. Samen redden we kinderlevens.

Meer informatie of doneren via saveachildsheart.nl. Of rechtstreeks op NL25 RABO 0321 4402 42 o.v.v. Vanuit het hart.

Save a Child's Heart The Netherlands

@saveachildsheartnl

Zowel de plannen als de namen van de ontluikende regeringscoalitie in Israël zijn zorgwekkender dan zelfs de meest pessimistische critici van Benjamin Netanyahu hadden durven voorspellen.

BART SCHUT

‘Een Joodse, geen halachische staat’

Degenen die zich al bij de eerste verkiezingsuitslagen op 1 november zorgen maakten over Israël als democratische rechtstaat, lijken gelijk te krijgen. Zowel de plannen van de regering die Benjamin Netanyahu aan het formeren is, als de namen die op de verschillende ministersposten worden ingevuld, geven reden voor grote ongerustheid bij wie de moderne Joodse staat een warm hart toedraagt.

Qua inhoud lijkt de rechts-religieuze coalitie er alles aan te willen doen om Israël extern te isoleren en intern een autocratisch karakter te geven. Een voorbeeld van dat eerste is het niet langer erkennen van de gioer als deze niet is goedgekeurd door het opperrabbinaat in Jeruzalem. In de praktijk zal deze maatregel weinig effect hebben: zij geldt alleen voor niet-orthodoxe bekerings binnen Israël zelf. Dat zijn er niet zoveel, maar de boodschap die de ultraorthodoxen en religieus-zionisten ermee uitzenden is duidelijk: er is maar één correcte manier om Joods te worden, de onze.

‘Jullie hebben verloren, de lol is voorbij’

Bovendien is het niet uit te sluiten dat wanneer deze maatregel eenmaal van kracht is, het ultra-religieuze kamp deze zal willen uitbreiden naar alle bekerings. Wie bijvoorbeeld in Nederland liberaal of in de VS modern-orthodox gioer doet, zou dan het recht verliezen zich in de Joodse staat te vestigen. Daarmee liggen Netanyahu en zijn bondgenoten op ramkoers met de diaspora, met name het Amerikaanse deel daarvan. Bovendien geeft Bibi het signaal af dat hij en zijn formeel nog steeds seculiere Likoeidpartij bereid zijn het gehele ‘religiedossier’ over te dragen aan de meest

extremistische krachten in de Israëlische politiek. Seculiere en niet-Joodse Israëli’s, een duidelijke meerderheid van de bevolking, houden hun hart vast.

Joodse identiteit

Dat geldt vooral voor leden van de lhbt-gemeenschap. Daarmee zijn we aanbeland bij ‘de poppetjes’ van de regering-Netanyahu en vooral op het snijvlak tussen beleid en personele invulling van de ministersposten. Eerder deze week sijpelde het nieuws door dat Bibi in zee gaat met de allerradicaalste krachten in het rechtse kamp. Zelfs voor de homofobe extremist Avi Maoz, leider van de Noampartij, is een plaats in de regering. Maoz wordt plaatsvervangend minister, vergelijkbaar met een staatssecretaris in Nederland, en gaat de nieuwe ‘Autoriteit voor Joodse identiteit’ leiden.

Daarmee wordt hij onder andere verantwoordelijk voor de immigratie van Russische en Oekraïense Joden. Beperking daarvan is een van de belangrijkste wensen van de religieus-zionisten.

Een andere wens is beperking van het vestigingsrecht. De voorwaarde daarvoor moet aangescherpt worden van één grootouder naar één ouder. Maoz’ aanstaande benoeming past in het streven van religieus rechts Israël ‘zo Joods mogelijk’ te maken. In de praktijk betekent dit: zo religieus mogelijk.

Het lijkt het belangrijkste agendapunt van de te vormen regering-Netanyahu: minder secularisme, meer religie, een minimale scheiding tussen kerk en staat. In dit kader past ook de religieus-zionistische eis de IDF zoveel mogelijk te segregeren en het liefst helemaal zonder vrouwen gestalte te geven. De twee charedipartijen ondersteunen die wens, hoewel die logischerwijze de scheiding tussen man en vrouw in het leger minder belangrijk vinden en deze liever zouden zien in publieke gelegenheden zoals het openbaar vervoer.

YONATAN SINDEL/FLASH90

Itamar Ben-Gvir (tweede van links) en Bezalel Smotrich (rechts naast hem) krijgen vrijwel de volledige zeggenschap over de Westelijke Jordaanoever

Uittredend premier Yair Lapid waarschuwt nadrukkelijk tegen de plannen van Netanyahu’s beoogde coalitie. “Israël is een Joodse, geen halachische staat,” zei de toekomstige oppositieleider vorige week. “Vrouwen kan niet gezegd worden waar zij wel en niet mogen staan. [De coalitiepartijen] zullen dit land niet verscheuren tussen inwoners die in het leger dienen en degenen die dat niet doen, of tussen werkenden en niet-werkenden.”

Landjepik

Dit is nog lang niet alles. De plannen om op zeer korte termijn met een wet te komen waarmee de Knesset uitspraken van het hooggerechtshof kan negeren, nemen concrete vormen aan. Dat zou zelfs al voor de vorming van de nieuwe regering kunnen gebeuren. Doel hiervan is een ministerpost te kunnen toekennen aan de leider van het ultraorthodoxe Shas, Aryeh Deri. Nu kan dat niet, omdat het hooggerechtshof heeft bepaald dat een wegens fraude veroordeeld Knessetlid geen minister kan worden. Dus moeten eerst de opperrechters buitenspel worden gezet. Israëlische experts op het gebied van constitutioneel recht zien dit vrijwel unaniem als erosie – zo niet als afschaffing – van de rechtsstaat. De maatregelen komen uit de koker van niemand minder dan Benjamin Netanyahu, die hiermee immuniteit in zijn eigen corruptieproces zal verkrijgen.

Het wordt erger. Als het deze week uitgelekte akkoord tussen Bibi en de leiders van de religieus-zionisten inderdaad zo uitgevoerd wordt, zullen Bezalel Smotrich en Itamar Ben-Gvir de facto

de zeggenschap over de Westelijke Jordaanoever krijgen. Dat zit als volgt: tot nu toe valt het nederzettingenbeleid op de Westoever onder het ministerie van Defensie. Maar nu ligt er het plan dit onder te brengen bij Financiën, waarvan de beoogde minister Bezalel Smotrich is. De religieuzionistische leider bepaalt daarmee hoeveel geld er gaat naar de nederzettingen – ook naar de dorpen die Jeruzalem zelf als illegaal aanmerkte. Die zullen er in de toekomst niet meer zijn. Overal waar kolonisten hun huizen bouwen, mag een door Smotrich aangelegde weg en andere infrastructuur komen. En zoals gezegd zal het hooggerechtshof niet meer in staat zijn deze vorm van landjepik in de toekomst een halt toe te roepen.

Mishandelen

Tegenstanders van die doctrine hebben pech gehad, want het toezicht op wet en gezag in de bezette gebieden komt volledig in handen van Smotrichs bondgenoot Itamar Ben-Gvir. Deze zal een nieuw superministerie van Veiligheid gaan leiden. Daarmee zal Ben-Gvir, die een hele reeks veroordelingen op zijn naam heeft en in de meeste landen niet eens een verklaring van goed gedrag zou krijgen, leiding gaan geven aan de politie. Dat niet alleen, de plannen zijn nu dat ook de grenspolitie op de Westoever onder Ben-Gvirs verantwoordelijkheid zal vallen. Kortom: praktisch alle aspecten van het leven in Judea en Samaria komen in handen van politici die de meest extremistische kolonisten vertegenwoordigen.

Wie denkt dat Smotrich en met name Ben-Gvir

een toontje lager zingen nu zij regeringsverantwoordelijkheid krijgen, komt vooralsnog bedrogen uit. Ben-Gvir bezocht een herdenkingsdienst voor de terrorist Meir Kahane en dat was *na* de verkiezingen. Vorige week deden beelden de ronde van Israëlische militairen die linkse Joodse demonstranten in Hebron mishandelden. Maar volgens de beoogde minister van Veiligheid was dit de schuld van de demonstranten. Deze retoriek heeft nu al gevolgen. Een van de soldaten die de activisten

Avi Maoz,
leider van
antihomopartij
Noam, moet
over de Joodse
identiteit
gaan waken

OLIVIER FITOUSSI/FLASH90

van de Joodse organisatie Breaking the Silence mishandelde, zei voor de camera: “Ben-Gvir zal hier (in Hebron, red.) orde op zaken stellen. Jullie hebben verloren, de lol is voorbij.”

Ook stelde Ben-Gvir deze week voor dat demonstranten die stenen of molotovcocktails bij zich dragen, neergeschoten moeten worden. Een draconische maatregel, maar misschien is er uit veiligheidsoogpunt wel iets voor te zeggen. Ware het niet dat Ben-Gvir deze alleen wil toepassen op Arabische demonstranten. Op Joodse extremisten die zich aan hetzelfde vergriep schuldig maken, zou het vuur niet geopend mogen worden. Met dit soort uitspraken maakt de beoogd minister van Veiligheid het pro-Palestijnse activisten over de hele wereld wel erg gemakkelijk hun ‘Israël is een apartheidstaat’-discours aan de man te brengen.

Vrije pers

Interessant is wat Ben-Gvirs rechterhand Chana-mel Dorfman vindt van de Israëlische politie. Hij noemde het korps ‘verrot’, ‘racistisch’ (waarmee hij anti-Joods bedoelt) en een ‘maffia’. Sterker nog, nadat de politie vorig jaar een illegale nederzetting op de Westelijke Jordaanoever had ontmanteld,

‘De eerste les op de school voor dictators: leg de pers het zwijgen op’

sprak Dorfman van ‘de meest antisemitische politiemacht ter wereld’. Zijn baas gaat daar nu leiding over geven en Dorfman zelf is de beoogde stafchef van het ministerie van Veiligheid. De kans is groot dat de politie een veel ideologischer karakter gaat krijgen, met promoties voor ultrarechtse agenten en meer inzet tegen politiek ongewenste activiteiten. De uittredende minister van Defensie Benny Gantz waarschuwde voor het gevaar dat Ben-Gvir een ‘privémilitie’ krijgt.

Gelukkig heeft Israël nog wel een vrije pers om over dit soort misstanden te berichten. Hoewel? Likoed is van plan de nieuwsafdeling van tv-zender KAN te sluiten, dat in de ogen van Netanyahu-aanhangers veel te kritisch is. Dat meldt een andere tv-zender, Channel 12. Netanyahu verzette zich al in 2017 tegen de oprichting van KAN, dat hij te onafhankelijk en te links vindt. Het hooggerechtshof haalde echter een streep door Bibi’s plannen de nieuwsafdeling van de publieke omroep de nek om te draaien. Toen al liet minister van Cultuur Miri Regev zien hoe er bij Likoed over de pers wordt gedacht: “Wat is het nut van een publieke omroep als wij die niet onder controle hebben?” Knessetlid Moshe Tur-Paz (Yesh Atid) waarschuwt voor de plannen van de rechtse coalitie: “De eerste les op de school voor dictators: leg de pers het zwijgen op.” ■

In New York zie je op openbare gebouwen de chanoekia en de kerstboom gebroederlijk naast elkaar staan. Maar verandert het half chag Chanoeka in navolging van Kerstmis niet steeds meer in een commercieel cadeautjesfeest? Moeten we aan die trend meedoen of gaat Chanoeka over heel iets anders?

Stelling van de week

Ik doe dit jaar niet mee met de commercie rond Chanoeka

Lichtjes

Bob Newmark

Een kerstboom bij Joden zag ik voor het eerst in Nederland

Ik ben geboren en getogen in een Joodse wijk in Brooklyn. De meeste mensen in de buurt vierden alle Joodse feestdagen en ik vanaf mijn zevende, toen ik op Joodse les ging, zeker ook. In mijn jeugd kreeg je wat chanoekageld, daar hield het wel mee op. We hadden het niet zo breed.

Maar bij welke Joodse familie ik ook over de vloer kwam, seculier of orthodox, ik heb er nooit een kersboom in huis gezien. Dat zag ik voor het eerst in Nederland. Als Chanoeka gelijk valt met Kerstmis, zoals dit jaar, dan steek ik bij vrienden de kaarsjes aan. Die haal ik bij het Joods Museum. Ik ben in de familie de enige die de bracha over de kaarsjes kan zeggen. En soms ga ik naar de Dam in Amsterdam waar Chabad de chanoekia aansteekt. Ik was er een keer bij toen Job Cohen dat mocht doen en zag dat hij de bracha niet kende.

Ik ben nu 77 en zie inderdaad dat Chanoeka vanwege kerst steeds belangrijker lijkt te worden. Ik zie ook wel overeenkomsten. Zo zijn het allebei feesten van het licht, dat schijnt in de duistere wintermaanden. Maar aan al die commercie doe ik in ieder geval niet mee. Ik heb twee peetkleindochters van 1 en 3, die krijgen een boekje of zo, maar echt grote cadeaus zoals je ziet met sinterklaas en kerst? Dat doen we niet. Wel eten we latkes. Voor ons telt het licht in de donkerste maand het meest, dat is voor ons belangrijk.

Bob Newmark groeide op in de Verenigde Staten en is gepensioneerd vertaler

Beschamend

Brigitte Wielheesen

Vroeger vierde ik wel eens 'chanoeklaas', daar is nu weinig meer aan

Toen mijn dochter op de basisschool zat, kreeg ze elke chanoekadag een cadeautje. Nu is Naomi 25, en we vieren het in de synagoge van Nijmegen. Thuis steken we natuurlijk de kaarsjes aan, we eten soefganiot en latkes, maar we hebben afgesproken dat het uiteindelijk om de gezelligheid gaat. Vroeger deed ik nog wel eens aan 'chanoeklaas', maar daar is met de manier waarop het sinterklaasfeest onder vuur ligt, ook weinig meer aan.

Met kerst voel ik mij altijd wat eenzaam, maar dat valt dit jaar samen met Chanoeka. Terwijl de omgeving Kerstmis viert, is die avond een mooie gelegenheid om (Joodse) vrienden een chanoekadiner aan te bieden. We hebben nieuwe burens met kleine kinderen waarvoor Naomi ook al een kindershagada voor Pesach heeft gemaakt. De kerstboom is nog wel een dingetje, want Naomi is er dol op. We hadden er nooit een in huis, maar op een dag hebben mijn ouders een klein boompje gekocht dat Naomi dan bij hen mocht versieren. Dat vond ze prachtig.

We komen niets tekort, maar wat je nu ziet is dat het ene cadeau nog groter moet zijn dan het andere. Ik vind het bijna beschamend. Er zijn zoveel mensen die zich dat niet kunnen permitteren. In mijn ogen is het belangrijk kinderen te laten zien dat een cadeau van tweehonderd euro beslist niet leuker hoeft te zijn dan een presentje van twintig euro. Ik kijk sowieso trouwens liever rond in onze omgeving: wie moet het met minder doen? Met wie kunnen we delen? Laten we een beetje solidair zijn en de minderbedeelden een cadeau geven.

Brigitte Wielheesen is organisatiemanager op het ministerie van Defensie en woont in het oosten van het land

Leerproces

Willem Dresselhuis

Een stapje terug zetten is een leerproces, na jaren van 'leef maar raak'

Ik merk bij ons in de zaak dat mensen nog wel degelijk grote uitgaven doen. Zeker in deze tijd, waarin je de warmte weer opzoekt, kaarsjes aansteekt en geborgenheid zoekt. Maar sommige klanten zijn meer op hun portemonnee gaan letten. Ik denk dat de afgelopen coronaperiode een tijd van bezinning is geweest. Het heeft ons allemaal best geraakt, die onzichtbare vijand die er ineens was. Mensen moesten een stapje terug doen en dan ontstaat er meer creativiteit. Ook bij ons. Als een item in de zaak voor iemand te duur is, maak ik iets soortgelijks voor een schappelijker prijs.

Ik merk dat een stapje terug zetten een leerproces is. Laten we wel zijn, voor corona kon het allemaal niet op. Het waren jaren van 'leef maar raak'. Ik zit met de zaak in hartje Winschoten en mijn partner en ik werken allebei. Je ziet hier mensen die vanwege de hoge energieprijzen zuiniger aan doen en bewuster leven. Wij doen dat zelf ook. Onze zaak in de oude synagoge is niet verwarmd, maar ach, het is maar vier maanden echt koud. We wonen nu in het pand waar vroeger de Joodse school zat, dat is veel gemakkelijker te verwarmen. Daarnaast zorg ik er altijd voor dat we hier in iedere prijsklasse iets leuks te koop hebben. Gelukkig kan ik daar zelf ook nog steeds blij mee zijn. Laatst vond ik nog een leuk hebbedingetje bij de Action voor iets meer dan een euro.

Willem Dresselhuis heeft een interieurzaak in Winschoten in de voormalige synagoge

Kapstok

Marianne van Praag

Ik geloof dat mijn kinderen nog steeds boos op me zijn

Het enige waar het bij Chanoeka om gaat, is het besef dat je mag zijn wie je bent en mag geloven wat je wilt geloven. Laten we daar eens de nadruk op leggen. Chanoeka is de eerste oorlog voor godsdienstvrijheid. De lichtjes zijn natuurlijk heel schattig en het is leuk als we er een kinderverhaaltje van maken, maar waar het om draait is dat we ernaar streven het licht onder de volkeren te zijn, daar gaat het feest over. Dat heeft in principe helemaal niets met commercie te maken.

Ik zeg wel eens provocerend: christenen geloven, Joden doen. Dus als je vrede wilt prediken, voeg de daad bij het woord. Chanoeka is daar een uitstekende kapstok voor. Nodig de verkopers van de Daklozenkrant eens bij je thuis uit, laat zien dat jij ziet dat zij mensen zijn, luister naar hun verhaal en zorg voor een goede maaltijd. Of doe dat met vluchtelingen die in deze dagen zitten te verpieteren.

Ik heb sowieso een hekel aan feesten waar je elkaar allemaal cadeautjes moet geven. Je hoort het hele jaar goed voor elkaar te zijn. En als je dat doet, wat moet je dan nog met die verplichting tijdens feestdagen? Wij doen hier thuis allang niet meer aan cadeautjes, maar ik kan me nog goed herinneren dat ik na een filmpje over Jantje Beton tegen iedereen zei: "Oké, verzin iets leuks voor maximaal tien euro en de rest gaat naar Jantje Beton." Ik geloof dat mijn kinderen daarover nog steeds boos zijn.

Marianne van Praag is rabbijn bij de Liberaal Joodse Gemeenschap in Den Haag

Wie en wat is het forum?

Het NIW-forum bestaat uit personen van diverse pluimage, van links tot rechts, atheïstisch tot orthodox, man en vrouw, van jong tot oud. Met enige regelmaat wordt leden gevraagd te reageren op een stelling die samenhangt met hun maatschappelijke interesse en expertise.

Wilt u meediscussieren?
Mail naar redactie@niw.nl

De stelling voor volgende week

Hij of zij verdient een koved

Alle studenten moeten zich onderdeel voelen van hun alma mater. Een inclusieve universiteit kan het voorbeeld zijn voor een inclusief Israël, vindt Mona Khoury-Kassabri, hoogleraar strategie en diversiteit aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem.

KAREN DE JAGER

Hoop voor de toekomst

Als een docent bij de koffiemachine mij vertelt dat Arabische studenten in de colleges hun hand opsteken en meedoen aan het gesprek, weet ik dat we op de goede weg zijn. Want dat is niet vanzelfsprekend. Nog te vaak voelen studenten en minderheids-groepen zich te onzeker om actief deel te nemen. Door de taal, door de cultuur, doordat ze zich nog niet durven laten zien,” zegt Mona Khoury-Kassabri van de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem (HUJI). Die barrières moeten worden geslecht. Door programma’s om achterstanden weg te werken. Door projecten waarin studenten met verschillende achtergronden met elkaar in gesprek gaan. Door elkaar Hebreeuws of Arabisch te leren, door lessen aan te passen en lesmateriaal aan te bieden in Ivriet, Engels en Arabisch. Door in workshops docenten te leren inclusiever les te geven, door waar mogelijk in drie talen instructies te geven. “We zijn begonnen met de lessen wiskunde, die behoren tot de zwaarste in ons programma. Inmiddels hebben we deze aanpak ingevoerd in veertien lessen. Sommige met twintig, andere met driehonderd studenten.”

Koers

Dit jaar telt de HUJI zo’n 20 procent Arabische en 17 procent Ethiopische studenten. Diversiteit en inclusiviteit zijn de laatste tien jaar speerpunten van het instituut. De focus ligt op het aantrekken van studenten en docenten uit vijf groepen in de Israëlsche samenleving die verhoudingsgewijs ondervertegenwoordigd zijn: ultraorthodoxe Joden, Arabieren, Ethiopiërs, eerste-generatie-studenten en gehandicapten. De percentages lopen significant op.

De aanstelling van hoogleraar Mona Khoury-Kassabri in 2021 is een stap verder op dat gekozen pad. Ze is de eerste ondervoorzitter van het instituut met de portefeuille ‘strategie en diversiteit’ en van Arabische afkomst. Twee vliegen in één klap. Ze is een rolmodel en daar is ze trots op. “Ik kan laten zien dat het mogelijk is als Arabische inwoner van Israël aan de universiteit te studeren, te promoveren en dat je een academische carrière kunt ambiëren en realiseren. Ik ben niet de enige die droomt van meer kennis. Toen ik op mijn negentiende ging studeren in Jeruzalem, was maar tien procent van de studenten Arabisch. Nu is dat twintig procent.

Achterstanden

“Mijn ouders maakten zich grote zorgen toen ik vertelde dat ik naar Jeruzalem wilde om te studeren. Ik groeide op in een achterstandswijk in Haifa. Zij vonden het zo ver weg van de vertrouwde omgeving, van de familie. Dankzij een oom die een familielid had dat ook in Jeruzalem had gestudeerd, mocht ik gaan. ‘Laat haar een jaar gaan, dan kan ze daarna de rest van haar studie aan de universiteit in Haifa doen.’ We zijn nu dertig jaar verder en mijn moeder wacht nog steeds,” glimlacht Khoury.

Haar moeder is trots op haar dochter. En Mona Khoury-Kassabri is op haar beurt trots op haar eigen

dochter, die ook aan de HUJI studeert. “Ik zie hoeveel voordeel zij ervan heeft dat ze opgroeide in een gezin met hoogopgeleide ouders. Ze kan altijd ergens terecht als ze vragen heeft. Als eerstegeneratiestudent moest ik alles zelf uitvinden. Toen vond ik dat normaal, pas veel later realiseerde ik me hoe hard ik moest werken om de achterstanden in te halen. Dat is een heel andere omgeving om in op te groeien. Ondanks mijn kennis van Ivriet had ik moeite de colleges te volgen die op academisch niveau werden gegeven. De meeste eerstegeneratiestudenten van Arabische afkomst spreken uitsluitend hun moedertaal. Ze moeten een dubbele uitdaging aan: de lessen volgen in het Engels. Ze moeten hun onzekerheden onder ogen zien terwijl ze zich verbaal moeten uiten in een vreemde taal. Dat is een flinke opdracht.”

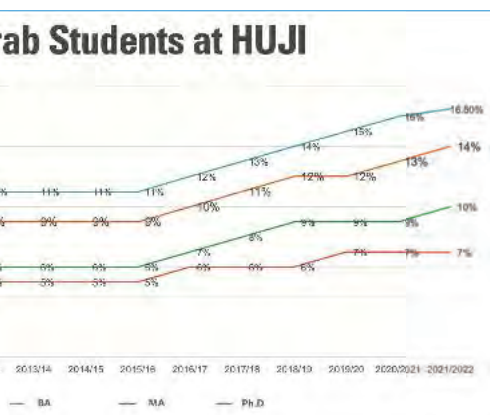
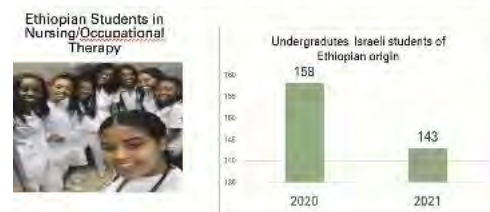
Slim

Als onderzoekster richtte Khoury-Kassabri zich jarenlang op jeugdcriminaliteit. Officieel heeft haar nieuwe positie daar niets mee te maken, maar ze ziet wel degelijk overeenkomsten. “Er is een verband tussen kinderen uit lagere sociale klassen en geweld. We weten dat het geweld afneemt als deze kinderen de weg weten te vinden naar scholing.” Deze groep eerstegeneratiestudenten binnenhaken, levert volgens de hoogleraar alleen maar voordelen op voor de economie en de samenleving.

“Jongeren moeten weten dat het hun recht is deel uit te maken van de HUJI. Als ze studeren aan een van de beste universiteiten ter wereld en de beste in Israël, zegt dat veel over hen. Dat ze

Dit jaar telt de universiteit zo’n 20 procent Arabische en 17 procent Ethiopische studenten

Students From Ethiopian Descent

‘We weten dat geweld afneemt als jongeren de weg vinden naar scholing’

Invloedrijk

Dr. Mona Khoury-Kassabri (1974, Haifa) studeerde af in drie vakken aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem (HUJI). Aan de Universiteit van Chicago volgde zij een postdoctorale opleiding. Daarna werkte zij als onderzoekster aan de faculteit Maatschappelijk werk van de Universiteit van Toronto (Canada). In 2014 werd ze aangesteld als adviseur minderheden bij de HUJI en werd ze voorzitter van de commissie voor de toegang tot hoger onderwijs voor Arabische studenten in Israël. Ze bekleedde sleutelposities in verschillende commissies, zoals de stuurgroep voor Hoop in de Israëlische academische wereld. In 2018 was ze decaan van de faculteit Sociaal werk en Sociaal welzijn van de HUJI, waar zij zelf afstudeerde. *Globes Magazine* noemde haar dit jaar de op twee na invloedrijkste vrouw in Israël.

talent hebben, dat ze slim zijn. We weten dat er uitdagingen voor ze zijn. Als universiteit zetten we alles op alles om hen zo goed mogelijk te helpen hun studie succesvol af te ronden.”

Ambassadeurs

Een diverse en inclusieve universiteit kan bijdragen aan vrede in Israël, daar is Khoury-Kassabri van overtuigd. Misschien heeft ze auteur David Grossman gehoord, die vorige week in Amsterdam sprak met Arnon Grunberg en zei dat in Israël de bevolkingsgroepen elkaar gevangen houden in stereotypen. Hij zei dat ze naar elkaars verhaal moeten luisteren, écht luisteren.

Khoury-Kassabri vertelt over het ambassadeursprogramma. “24 studenten uit alle doelgroepen werken samen en zetten zich in voor diversiteit en inclusiviteit: moslims, christenen, ultraorthodoxen, seculieren, Ethiopiërs, Russen, lhbt’ers, gehandicapt. Ze helpen medestudenten, organiseren activiteiten. Ze bezoeken scholen in hun eigen gemeenschappen, ze informeren ouders over de mogelijkheden op de universiteit: de extra lessen in Hebreeuws en Engels, financiële tegemoetkomingen zoals beurzen. Alles is gericht op het openstellen van de universiteit, op alle mogelijke manieren.”

De hoogleraar ziet hoe de ambassadeurs met elkaar verbonden raken dankzij hun samenwerking. “Begin dit jaar liepen de politieke spanningen in Israël hoog op. Ook op de universiteit waren ongeregelheden. We zijn een diverse organisatie, met steeds meer studenten uit verschillende groepen. Die hebben het recht te zeggen wat ze vinden. Daarna gaan ze weer samen naar het klaslokaal om te studeren. Een van mijn ambassadeurs, een studente uit een ultraorthodox gezin, stapte mijn kantoor binnen. Ik verwachtte een klacht, maar ik kreeg een bedankje. Waarom, vroeg ik haar. ‘Omdat ik nu begrijp dat ook de Arabieren een verhaal hebben, net als wij. Het is anders, maar wel een verhaal dat ik begrijp.’ Zo’n gebeurtenis maakt dit project een van de beste in ons arsenaal.”

Woke

“Woke? Wat is dat?” De term mag Khoury-Kassabri dan niet bekend zijn, grenzen aan de vrijheid zijn zeker een aandachtspunt. “Waar trekken we de lijn

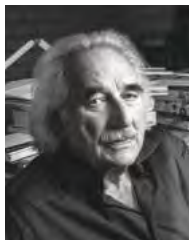
SHARON GABAY

tussen inclusiviteit en de vrijheid van andere groepen binnen de universiteit? De politieke situatie in Israël maakt ons werk ingewikkeld.” De problemen op universiteiten in de Verenigde Staten en Nederland, waar pro-Palestijns activisme en steun aan BDS Joodse studenten in het nauw brengen, kent de hoogleraar. “We zullen moeten onderzoeken wat daarin onze verantwoordelijkheid is. Maar we kunnen de bezetting niet negeren. Ik wil blijven geloven in wat we doen en blijven hopen dat dat kan bijdragen aan een betere situatie in Israël. Universiteiten zijn bij uitstek de plaats voor positieve ontwikkelingen, dankzij kritisch denken, over je eigen grenzen heen leren kijken, door wetenschap en het omgaan met de moraliteit en de pragmatische kant van thema’s. Ik ben tegen elke academische boycot. De universiteit is een rolmodel. De HUJI en ons diversiteits- en inclusiviteitsprogramma bestaan dankzij buitenlandse giften van donateurs die het belang ervan inzien. Ik hoop dat ooit ook de Israëlische overheid het belang ziet en hierin wil investeren.” ■

Harry van den Bergh-lezing

Mona Khoury-Kassabri houdt in Nederland de eerste Harry van den Bergh-lezing op 11 december, georganiseerd door de Nederlandse

Vrienden van de Hebreeuwse Universiteit (NVHU). Het thema: de Hebreeuwse Universiteit beklemt kleur. Harry van den Bergh was lang voorzitter van deze fondsenwervende organisatie. Ook

Harry van den Bergh

hij zag educatie als kans voor een beter Israël, voor gelijke kansen, voor een betere samenleving waarin plaats is voor iedereen. Hij overleed drie jaar geleden. Met deze lezing wil de stichting hem eren en zijn gedachtegoed levend houden.

Een kraam achter prikkeldraad

De vergeten ‘markt voor Joden’ in Amsterdam

Een foto uit het Amsterdams Stadsarchief toont de markt in de Transvaalbuurt die in oorlogstijd Joden moest weghouden uit het openbare leven. Een kunstproject stoft de vergeten geschiedenis af van honderden Joodse marktlieden.

DANIËL METZ

In november 1941 wees de bezetter in Amsterdam drie locaties aan voor het houden van markten, uitsluitend bestemd voor Joden: het Waterlooplein, de Gaaspstraat en de Joubertstraat. Alle drie in zogeheten ‘concentratiebuurten’, waar veel Joden woonden. Een halfjaar daarna kwam er een vierde markt op het Minervaplein. Lang hebben de markten niet bestaan. In augustus 1943 was er van de marktlieden vrijwel niemand meer over.

Deze korte, maar hevige episode is afgelopen weekend onder de aandacht gebracht door de in-

dringende tentoonstelling ‘Markt voor Joden’, in de speeltuin van de Transvaalbuurt. Het initiatief voor het project komt van kunstdocente Sarah Oostenbrink. Zij had het idee kleine happenings te houden op de verschillende marktlocaties. Zoals het vaker gaat met goede ideeën, groeide haar plan al snel uit tot een serieus onderzoek, waarmee ruim 550 marktlieden een naam en een gezicht hebben gekregen.

In de beginfase van haar project merkte Oostenbrink dat nog maar weinig over de markten bekend is. Er rezen allerlei vragen. Wie waren de

De speeltuin aan de Joubertstraat in 1925

De markt op het speelplein in de Joubertstraat

kooplieden? Gingen zij alle markten af, of stonden ze op een vaste plek? Welke informatie is nog over hen te vinden? In het Stadsarchief vond zij de aanvraagformulieren voor marktvergunningen en andere documenten. Geleidelijk gingen de marktkooplieden voor haar leven. Aan iedere marktkaart zat een pasfoto geniet. Niet zelden zat daar een foto bij van gezinsleden die eveneens op de markt stonden.

Samen met haar man Mihaly Schroth, stelde Oostenbrink een database samen met een veelheid aan gegevens en vele honderden scans van kaarten, documenten en foto's. Voor de tentoonstelling in de Transvaalbuurt printte en bundelde zij de gegevens per persoon of per echtpaar. In houten kratjes waren de persoonskaarten doorzoekbaar, wat een indringend en persoonlijk beeld gaf van een grote groep Amsterdammers die nauwelijks sporen heeft nagelaten.

Sanering

De verzamelde gegevens zijn een goudmijn voor verder onderzoek en kunnen nieuwe inzichten opleveren over de markt als instrument van uitsluiting van Joden uit de samenleving. Neem de situatie in de Transvaalbuurt. De buurt is tussen 1910 en 1920 gebouwd, op hetzelfde moment dat in de Jodenbuurt grootschalige sanering plaatsvond. Krotwoningen op Uilenburg en Marken werden vervangen door degelijke sociale woningbouw. Niet iedereen kon terugkeren naar de veel ruimer op-

gezette straten en huizen. Een groot aantal bewoners werd overgeplaatst naar de Transvaalbuurt. Onder meer het Joodse Bouwfonds Handwerkers Vriendenkring en de socialistische AWV hadden daar net grote woonblokken opgeleverd. Zo kreeg de buurt al snel een uitgesproken Joods karakter.

Die identiteit zat niet zozeer in religieuze kenmerken, als wel in sociale factoren. Op vrijdag ging men op familiebezoek en werd kippensoep gegeten. Onder de winkeliers en venters bevonden zich veel Joden. Zo had Hendrik Aalsvel een zuurinleggerij aan de Tugelaweg, van waaruit hij met handkarren de ingelegde augurken en uitjes over de hele stad uitventte.

De geëngageerde bewoners, veelal socialistisch of communistisch, streden in de jaren dertig onder meer voor de aanleg van een spoordijk. Het spoor tussen Amstel en Centraal Station, toen nog op straatniveau, leidde tot veel oponthoud bij het kruisend verkeer. De buurt voelde zich afgesloten van de rest van de stad. Onder het viaduct van de in 1939 opgeleverde spoordijk kwam een koperen gedenkteken met de leus 'Doorgang vrij, Oost is blij!'

Concentratiebuurt

Nog geen jaar later zou diezelfde spoordijk veranderen in een onneembaar obstakel. Met de Duitse bezetting veranderde de Transvaalbuurt in een getto. De buurt kende het hoogste percentage Joodse bewoners van de stad en was, vanwege

de spoordijk en de Ringvaart aan de andere zijde, gemakkelijk af te sluiten. Zodoende werd het een ideale concentratiebuurt, waar Joden vanuit het Gooi, de Zaanstreek en andere delen van Amsterdam door de bezetter bijeen werden gebracht.

Om Joden nog meer van de samenleving te isoleren, werden allerhande verordeningen afgekondigd, waaronder het instellen van aparte Joodse scholen en de vier genoemde markten. Aan de Joubertstraat verrees een hek met prikkeldraad, dat een deel van de speeltuin afzonderde. Bij de ingang kwam een bordje 'Toegang alleen voor Joden'. Een controleur hield toezicht op naleving van deze bizarre verordening. Enkele zeldzame getuigenissen zijn overgeleverd door kinderen uit gemengde huwelijken. Zij hoefden geen ster te dragen, maar speldden er weleens een op hun kleding om toch op de markt te komen. Hun ooms en tantes stonden daar immers.

Een unieke foto uit het Stadsarchief geeft een indruk van de markt, waar de lege kramen schots en scheef staan. Bij de ingang staat een man, mogelijk

de controleur. Aan de zijde van de speeltuin waar nog gespeeld mocht worden, staan enkele kinderen met een ster op hun kleding. Je vraagt je af of zij nog onbekommerd konden spelen, met de zichtbare gevolgen van de bezetting zo pijnlijk nabij. De foto laat zien hoe het leven onder moeilijke omstandigheden gewoon doorging. De lege kramen representeren de marktkooplieden die in de vergetelheid zijn geraakt.

Tot nu toe, want het project 'Markt voor Joden' heeft honderden mensen hun naam en gezicht teruggegeven. Dit initiatief verdient een vervolg. De database biedt talloze aanknopingspunten voor verder onderzoek en de gevonden gegevens vragen erom vastgelegd te worden in een gedenkboek. Dat was helemaal niet de opzet van Sarah Oostenbrink, maar zij heeft een historische omissie zichtbaar gemaakt. Hopelijk krijgt zij de juiste steun om haar werk een stap verder te brengen. ■

De lege kramen representeren de marktkooplieden die in de vergetelheid zijn geraakt

De enigma's van de liefde

De Israëlische succesauteur Eshkol Nevo (51) is bij gebrek aan vertaald werk in Nederland nog onderbelicht. Nu kunnen liefhebbers de schade inhalen met zijn eerste vertaalde verhalenbundel.

Terwijl de oudere generatie Israëlische schrijvers langzaam uitdunt, dienen zich nieuwe talenten aan. Zoals Eshkol Nevo, kleinzoon van voormalig premier Levi Eshkol. Terwijl Nevo's werk al geruime tijd uitkomt in het Engels, Duits, Frans en Italiaans, is *Gevoelige informatie* zijn eerste werk in Nederlandse vertaling, van de soepele hand van Hilde Pach. Bijna helemaal in coronalockdown geschreven, maar het is volgens Nevo onmogelijk een lockdown op te leggen aan de verbeelding. Terwijl zijn eigen wereld kromp, breidde die van zijn personages zich in de coronarust steeds meer uit.

Advocaat

Wie aan *Gevoelige informatie* begint, legt de verhalenbundel niet snel neer. De subtiele zinnen laten je niet los en je wilt doorlezen tot het einde. De drie verhalen in het boek verkennen het concept liefde: voor een partner, voor een kind of voor een minnaar. Het begint al goed: twee van de drie verhalen openen met een referentie aan een advocaat. In *Weg des doods* ontmoeten Mor en Ronen op huwelijksreis in Zuid-Amerika een landgenoot, de net gescheiden musicus Omri, die de dagelijkse realiteit van de alleenstaande ouder probeert te accepteren.

Elk verhaal roept vragen op over de liefde in al zijn vormen

Hij navigeert tussen de hatelijke opmerkingen van zijn ex-vrouw en bezorgdheid om het effect van de scheiding op zijn dochtertje. 's Nachts klopt tot zijn verrassing de knappe Mor aan zijn deur.

Terug van de reis ziet Omri in de krant een foto van Ronen: kort na hun ontmoeting is hij omgekomen bij een ongeluk. Ongevraagd verschijnt hij op

de sjivve, waar Mor hem eerst negeert. Maar later knijpt ze ertussenuit om hem op een andere plek te ontmoeten. Omri laat zich meezuigen in een verhaal dat steeds macaberder wordt en ontdekt de schaduwzijde van Mors sensuele voorkomen.

MeToo

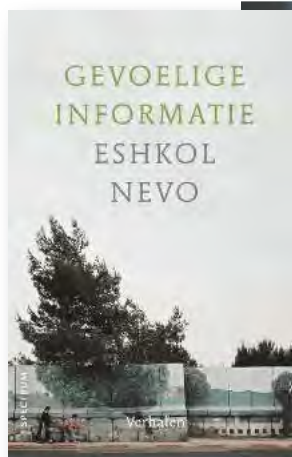
In *Familiehistorie* hecht de oudere weduwnaar Asjer, nog in de rouw na het verlies van zijn vrouw, zich sterk aan Liat, een jonge arts in opleiding. Zorgzame betrokkenheid, absoluut. Dat het mis-

schien een ander soort affectie is, ziet hij niet. Tot er dingen gebeuren die zijn carrière kunnen schaden: duidelijk een gevalletje MeToo. Of misschien toch niet? In het laatste verhaal, *Een man loopt de citrusboomgaard in* vat een stel veertigers liefde op voor wandelingen tijdens de ochtenden dat hun tieners liggen uit te slapen. Op een toer

door een boomgaard laat Ofer zijn vrouw Chelli even alleen als hij een sanitaire stop wil maken en hij loopt van het pad de boomgaard in. Chelli wacht lang, maar Ofer komt niet terug. Hij lijkt van de aardbodem verdwenen. De politie komt erbij en Chelli is ineens een verdachte.

De drie verhalen in de bundel zijn niet met elkaar verbonden, op een incidenteel verbindend lijntje na. Elk verhaal roept vragen op over de liefde in al zijn vormen. Dat doet denken aan de zes vormen van liefde zoals de oude Grieken die onderscheidde: van *eros*, seksuele hartstocht, tot *agape*, liefde voor je naaste. Laaiende passie, jaloezie, woede, bedaarde genegenheid, onontkoombare obsessie, de hang naar alles wat slecht voor je is, verwarring, manipulatie, rouw, alle aspecten komen voorbij. Het proza van Nevo is spannend omdat menselijke emoties dat zijn, de intrige is verrassend en onvoorspelbaar. De sfeer is soms onheilspellend en het loopt niet altijd goed af. Voor wie daar niet mee zit, is het *Gevoelige informatie* een aanrader.

Eshkol Nevo, *Gevoelige informatie*. Spectrum, € 24,99, e-boek € 12,99

Eshkol Nevo

HANNIKA BOGENBERGER

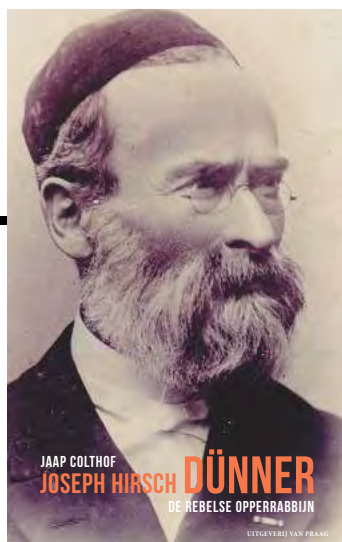
Vluchtelingen aan de baai

Wist u dit? Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog werd in de Dominicaanse Republiek, *of all places*, een Joodse kolonie gesticht. Er was plaats voor honderdduizend vluchtelingen, uiteindelijk bereikten duizend Joden het Zuid-Amerikaanse eiland. De republiek had vijfduizend visa afgegeven, maar de reis was voor velen te moeilijk. De vluchtelingen konden zich vestigen in Sosúa, een pittoreske kustplaats met een schitterende baai. Daar speelt zich het deels fictieve verhaal af van de familie Rosenheck.

In de vroege jaren dertig van de vorige eeuw ontmoet de jonge journalist Wilhelm Rosenheck zijn Almah. Als het leven voor Joden steeds moeilijker wordt, besluit het stel te vluchten. Na een mislukte poging Zwitserland te bereiken, grijpen de twee hun kans naar de Dominicaanse Republiek te vertrekken. Daar zijn ze welkom op voorwaarde dat ze zich met landbouw bezighouden: elk Joods gezin krijgt onder meer een stuk land, tien koeien, een ezel en een paard.

Op het eiland moet het uit hun intellectuele leven losgescheurde stel opnieuw zien te wortelen in de tropische jungle. Het boek is het eerste deel van een familie-epos.

Catherina Bardon, *De ontwortelden*. Mozaïek, € 24,99, e-boek € 12,99 (verschijnt 13 december)

Rebelse rabbijn

Weinig anderen hebben zo'n stevig stempel gedrukt op het Amsterdamse en Nederlandse jodendom als opperrabbin Joseph Hirsch Halevi Dünner (1833–1911). Dünner verbond wetenschap met jodendom. De rabbijn, geboren in Krakau (Polen) in 1833, promoveerde in de filosofie aan de Universiteit van Heidelberg in Duitsland. Leaders van de orthodox-Joodse gemeenschap in Amsterdam ontdekten hem daar en brachten hem naar de hoofdstad.

In de hoofdstad floreerde het geloof nog maar amper. De Askenazische kille had al sinds 1838 geen opperrabbin meer, de Sefardische zelfs niet meer sinds 1822. Dünner zocht telkens het verband tussen het jodendom en de moderne wetenschap, al verloor hij daardoor de band met 'de gewone man'. Zijn kritische benadering van Joodse teksten maakte hem op zijn zachtst gezegd weinig populair bij Oost-Europese Talmoedisten, die hem soms zelfs ketter noemden. Maar zijn manier om de orthodoxie met de moderne samenleving te laten verbinden werd binnen het Nederlandse jodendom de standaard. De tientallen jaren waarin hij rabbinen opleidde, maakte hem de autoriteit. Maar wel een overheersende: Dünners wil was wet.

Jaap Colthof, *Joseph Hirsch Dünner, de rebelse opperrabbin*. Van Praag, € 23,45

Een spirituele academicus

Psychiater Herman van Praag komt regelmatig aan bod in het NIW. Hoewel zijn verblijf in Theresiënstadt diepe sporen naliet, besloot hij 'iets van zijn leven te maken'. Die houding leverde een gelukkig en bijzonder productief leven op. Dat we nu in elke kiosk boeken vinden over de werking van de hersenen hebben we mede aan Van Praag te danken: tot hij besloot zich op dat vakgebied te richten, stond het onderwerp niet eens op het programma van de opleiding geneeskunde.

Maar Van Praags interesse gaat verder dan het puur wetenschappelijke. Hij trekt het academische onderzoek door naar bijvoorbeeld het spirituele gebied. Volgens hem is in de hersenen een 'religieplek' te vinden die verwaarloosd wordt door de wetenschap.

Na een rijke, internationale carrière – Van Praag won onder meer in 2019 de Founders Award van de World Psychiatric Association – bleef hij zijn ideeën op papier zetten. Vorig jaar publiceerde het NIW een recensie over zijn boek *Mozes' nalaten-schap. Mensenrechten in historische perspectief*, waarin hij betoogt dat de aartsvader aan de basis stond van de huidige mensenrechten. De lijvige biografie van Henk Haenen volgt Van Praag naar Rotterdam, Jeruzalem, New York en Maastricht. Al is de titel overbodig lang, het werk is een mooi eerbetoon aan een inspirerende denker.

Henk Haenen, *Herman van Praag. Ooggetuige en revolutionair psychiater. Een portret in tijdsbeelden*. Damon, € 44,90

Eigenzinnige kille

Wie denkt dat het Amsterdams-Joodse leven zich afspeelt tussen Zuid, Buitenveldert en Amstelveen, heeft het mis. Ook in stadsdeel West is een zeer actieve gemeente. Misschien niet toevallig stond in dat deel van de stad 150 jaar geleden de eerste synagoge buiten de Jodenbuurt. Ruben Vis dook diep in de archieven en legt in een nieuw overzichtswerk de geschiedenis van 'West' bloot.

Markante figuren hielden de sjoel gaande. Zoals Hans en Bloeme Evers, die lang drijvende krachten waren. Of Erwin Brugmans, die zich sterk maakte voor betere contacten tussen de westerse Joden en de Marokkaanse gemeenschap in de wijk. Hij overleed plotseling in 2021, bijzonder genoeg in de nacht dat de diplomatieke banden tussen Israël en Marokko aangehaald werden.

Max en Anet van Weezel noemden de bat mitswa van hun dochter Natascha in sjoel West in 1998 'onvergetelijk'. Ook journalist Ischa Meijer bracht er na het overlijden van zijn moeder in 1993 een bezoekje. Samen met zijn broer, vaste sjoelbezoeker Job Meijer, kwam hij er kaddiesj zeggen. In zijn column in *Het Parool* beschreef hij die gebeurtenis. Voor zijn eerste synagogebezoek in 34 jaar was hij naar sjoel West gekomen.

Ruben Vis en Sander Israëls, *Niet gemakkelijk iets te bereiken in Amsterdam-West. De geschiedenis van het Joodse leven in Amsterdam-West*. € 24,50. Bestellen via sjoelwestamsterdam@gmail.com

Ster achter de schermen

Buffi Duberman: 'Ik heb heel hard moeten werken om mijn waarde te bewijzen'

Buffi Duberman is gedreven in haar werk: zij wil Nederlanders met haar eigen methoden goed Engels laten spreken. Tal van bekende Nederlanders weten haar te vinden. Haar imperium breidt gestaag uit.

ACHSA VISSSEL

Een *high performance communication coach* noemt Buffi Duberman (1968) zichzelf, of met een knipoog: *English coach to the fresh and the fabulous*. Ze is het geheime wapen van talloze popsterren en andere bekende Nederlanders en zakenlieden voor wie een goede beheersing van het Engels van belang is. Een onverwachte carrière voor een meisje uit Brooklyn dat voor de liefde naar Nederland kwam. Haar echtgenoot Peter ontmoette ze in Barcelona tijdens een reis door Europa. De trip van zes weken was een cadeau van haar ouders voor het behalen van haar bachelorgraad in *Humanities* (psychologie, sociologie en antropologie) in 1990.

Zes weken werden 32 jaar in Nederland: de *one night stand* werd een *one life stand*. Wel hield Duberman zich aan haar belofte in Praag het eerste taleninstituut van de Tsjechische hoofdstad op te zetten. Toen die klus geklaard was, kwam ze in 1991 naar ons land. Om bij haar *goy toy* te zijn, vertelt Duberman met een grijns, haar variant op *boy toy* (lekker ding). Voorwaarde was wel dat ze een baan

zou hebben, een eigen leven. Duberman: "En dat regelde Peter voor me: ik kwam op een vrijdag aan en kon de maandag daarop direct beginnen als docente Engels bij taleninstituut Regina Coeli. Dat is bekend als 'de nonnen van Vught', waar je in sneltreinvaart een taal onder de knie krijgt. Mijn inburgering duurde ongeveer zeventien minuten."

Elf september

Ze werkte er elf jaar. En toen kwam 11 september 2001. Dagenlang was haar geboortestad New York, waar ze opgroeide en haar studietijd doorbracht, onbereikbaar. "Je ziet je stad branden, gebouwen ontploffen. Vrienden wonen en werken daar en je weet niet of ze levend of dood zijn." Een paar

'Mijn inburgering duurde ongeveer zeventien minuten'

Deze serie is mede mogelijk gemaakt door Maror

DAPHNE YOUREE PHOTOGRAPHY

bij talentenshow *Idols* terecht. Daar stond de coach Jim en Jamaï bij, de sterren van het eerste seizoen. Soortgelijke tv-programma's lieten niet lang op zich wachten en andere popsterren hoorden van haar vaardigheden. Toen Duberman na een lange werkdag in Vught met popzanger Dinand Woesthoff tot drie uur 's nachts met opnames bezig was, beseftte ze dat de zaken niet meer te combineren waren. "Ik koos voor het begeleiden van artiesten."

Haar aanbod leek haar broodnodig. Kopstukken uit de muziekindustrie vonden dat het Engels van hun sterren er best mee door kon, want 'de au pair die drie maanden in de VS had gewerkt, checkte de teksten wel even'. "Ik kende de grammatica wél precies. Vergis je niet, ik heb heel hard moeten werken om mijn waarde te bewijzen. Het is langzaam gegroeid." Met haar werk maakte Duberman naam: ze kwam bij grote shows terecht en uiteindelijk zelfs bij het Songfestival. In het kielzog van de popsterren klopten beroemdheden buiten de showbusiness bij haar aan, onder wie internationale CEO's. "Ik ken niemand anders die overdag met directeurs van multinationals werkt en 's avonds met Rico Verhoeven."

Op de klantenlijst staan popsterren als Tim Knol, Jacqueline Govaerts, Jeangu Macrooy, de meiden van Og3ne en Within Temptation. Maar ook Linda de Mol, Jandino en Raymond Cloosterman, de CEO van Rituals. De enige van wie we zeker weten dat hij, Dubermans open invitatie ten spijt, de weg naar haar praktijk nog niet heeft gevonden, is minister-president Mark Rutte.

Double Dutch

Toch hoeft je niet beroemd te zijn om van Duberman te leren. Ze ontwierp online cursussen en publiceerde boeken met lucide titels als *Rock your English* (2011) en *100 Ways to save your ass in English* (2016). Dat laatste boekje behandelt de honderd meest voorkomende fouten die Nederlanders in het Engels maken. "Zulke boekjes bestonden wel, maar alleen om te lachen. Ik verlegde de focus: ik wil dat een lezer snapt waarom je iets niet zo kunt zeggen en hoe je jezelf kunt verbeteren. Zoals ik

dat ook in mijn coaching doe. Mijn klanten kunnen zich lachwekkende fouten niet veroorloven als ze een presentatie geven voor de *Financial Times*."

Voorbeelden van verkeerd gebruikt Engels heeft de taalcoach te over. Zoals die keer dat een secretaresse tijdens een rondleiding haar boomlange baas 'the longest man in the office' noemde. "Ze bedoelde dat hij de langste man was, maar deze uitdrukking wordt in het Engels schunnig uitgelegd. In de verkeerde situatie kan dat funest zijn." Nederlanders vergeten volgens Duberman dat het Engels weliswaar geen beleefdheidsvorm kent, maar wel degelijk beleefdheidsuitdrukkingen. "In het Nederlands zeg je 'jij' of 'u'. In het Engels bestaat alleen 'you', maar je bouwt de formaliteit in door uitdrukkingen als 'would you mind' te gebruiken in plaats van 'can you'. Nederlanders vinden zoiets overdreven. Maar doe je het niet, dan wordt dat als onbeleefd ervaren."

De gehele manier van communiceren neemt Duberman onderhanden. Buitenlanders vinden de directe Nederlandse stijl vaak bot. "Veel Neder-

Een secretaresse noemde haar boomlange baas 'the longest man in the office'. Oei!

landers denken dat ze de presentatie alleen maar hoeven te vertalen, maar een een-op-eenvertaling heeft nul impact op het publiek. In het Engels houden we van *storytelling*, iets wat Nederlanders vaak aanstellerig vinden. Maar in een onderhandeling "You're wrong" zeggen, zoals Nederlanders soms doen, werkt niet. Je moet de boodschap verpakken als een sandwich: even inleiden, het slechte nieuws voorzichtig brengen en vriendelijk afsluiten. *I can see what you're saying, unfortunately I cannot share your opinion*, bijvoorbeeld. Daarnaast zijn er momenten waarop het wel goed is direct te zijn. Ik probeer mijn klanten een kist vol gereedschap mee te geven waaruit ze de beste keus kunnen maken. Iedereen leert een zorgvuldig samengestelde boodschap te geven."

Streisand

Buffi Duberman heeft een typisch Joodse achtergrond. Ze groeide op in Brooklyn, ver voordat het de huidige, hippe locatie was. "In Prospect Park, destijds een Joodse wijk. Mijn vader is nog met een koosjere keuken opgevoed, tot hij daar op een gegeven moment tegen ging rebelleren. Met mijn oma, die op Coney Island woonde, gingen we naar de *deli* van de ouders van Neil Diamond. De latere superster Barbra Streisand zat met mijn

weken na de ramp stond ze zelf op Ground Zero. De rook kwam nog uit de aarde en overal hingen posters met foto's van vermisten. Ook zij verloor twee dierbaren: hun namen staan gegraveerd in het monument van Daniel Libeskind.

Duberman beseftte eens te meer dat het leven zo voorbij kan zijn en besloot het intenser te vieren. "Elke dag een bloem in mijn haar dragen. Meer mensen helpen, al het mogelijke uit iedere dag halen. Het was een gevoel van urgentie. Geen wake-upcall, die had ik niet nodig. Wel een bevestiging: het leven is kort. Je hebt geen zeggenschap over de tijd die je hier mag doorbrengen, wel over de diepgang in je leven. Die probeer ik te brengen in alles wat ik doe. Elke dag ben ik dankbaar dat ik de kans krijg er iets moois van te maken."

Kopstukken

De ramp had grote invloed op haar carrière. Duberman vond een nieuw beroep uit. In haar omgeving zei iedereen dat *English coach* niet bestond, maar in haar hoofd bestond het wel. In Vught vroegen cursisten haar vaak om privés en via via kwam zij

Buffi Duberman (l) met haar gezin

moeder op school, haar zus kwam naar de bruiloft van mijn ouders. Zelf besepte ik toen niet dat dat bijzonder was. Het was een kleine Joodse enclave, een wereldje dat niet meer bestaat. De wijk is nu helemaal latino geworden.”

Toen haar vader een baan in Chicago kreeg, verhuisde het gezin mee. Daar groeide Buffi (“yes, that’s my real name”) verder op, tot ze terugkeerde naar New York om te studeren. De trots spat ervan af als ze over haar ouders praat. Als tachtigers runnen beiden nog steeds hun eigen bedrijf. Het is wel duidelijk waar Dubermans grote voorraad energie vandaan komt. “Mijn moeder is mijn voorbeeld. Ik noem haar de Nancy Pelosi van de familie. Die werkt op haar tachtigste nog steeds fulltime, op politiek hoog niveau nog wel.” Met haar uitbundige persoonlijkheid verwacht je Duberman eerder voor dan achter de schermen. “Iedereen vindt mij nogal ‘extra’, maar ik vind mezelf doodgewoon. Als iemand zegt: doe maar normaal, denk ik: schat, dit is mijn normaal.”

Drie assistenten

Tegenwoordig krijgt Duberman veel contactverzoeken op LinkedIn van anderen die zich taalcoach noemen. “Een compliment. Ik zie ze niet als concurrenten en denk ook niet dat mijn klanten na twintig jaar naar iemand anders overstappen.” Haar werkmethoden gaan verder dan de juiste uitspraak of de correcte woorden. Van sommige klanten kent ze ook hun onzekerheden en hun angsten. “Die kunnen ze bij mij kwijt, ze voelen zich veilig. Ook met een topfunctie kun je je klein voelen als je Engels moet spreken. Dat soort steun krijg je er niet bij als je naar een gewone docent gaat.”

Een recent artikel in het *Financieel Dagblad* leidde tot een hausse aan verzoeken. “Mijn telefoon raakte oververhit. En dat terwijl ik een geweldig team heb van drie assistenten.” Ze helpen met haar agenda, administratie, mediaverzoeken en de technische kant van het werk. “Zodat ook mensen uit Japan of de VS kunnen betalen met hun creditcard.”

Miss America

De VS mist ze nog steeds. “Mijn Whatsappnaam is *Miss America*. Nee, ik denk niet dat ik de schoonheidskoningin van Amerika ben, ik mis het land. De spontaniteit van de mensen, de energie, het idee dat alles mogelijk is. Maar ik mis het niet genoeg om ernaar te handelen, verhuizen hoeft niet. We hebben het hier zo goed met ons onderwijs,

DAPHNE YOUREE PHOTOGRAPHY

Duberman: ‘Ik hou van Nederlanders. Ik heb er zelf twee gemaakt’

‘Als iemand zegt: doe maar normaal, denk ik: schat, dit is mijn normaal’

met de gezondheidszorg. Als ik weleens de vraag krijg hoe je ‘vakantiegeld’ in het Engels zegt, is het antwoord: ‘niet’. Het concept bestaat niet. De pensioenen zijn er een ramp, daarom werkt iedereen tot op hoge leeftijd door. In restaurants zie je oers van zeventig, tachtig. Verschrikkelijk dat die nog moeten werken.”

“Ik was kortgeleden in New York en in de supermarkt, waar een zakje sla acht dollar kost, bleek het uurloon elf dollar te zijn. Dat is zo scheef. Het is heftig waar mensen mee te maken hebben, wat inflatie en armoede betreft. Hier speelt dat ook, maar op veel kleinere schaal. Het Amerikaanse systeem heeft de mensen in de steek gelaten.” Wat Duberman aan Nederland bevalt, is de nuchterheid van de inwoners, hoe ze met hun benen op de grond staan. “Ze zijn fitter en actiever dan in de VS. Ze pakken de fiets, niet de auto. Het eten is goed. In

grote delen van de VS zie je vooral fastfood, emmers kip.” En ze houdt van de Nederlanders. “Ik heb er twee gemaakt!” zegt ze over dochter Ruby Luna van 22 en zoon Dylan Sol van bijna 18.

Nieuwe app

Voor de toekomst heeft Buffi grootse plannen. Begin volgend jaar wordt haar nieuwe app *Communication nation* gelanceerd, bedoeld om je zelfvertrouwen als Engelssprekende in professionele situaties snel te verstevigen. De app is niet voor algemeen gebruik: je wordt abonnee voor een bepaalde periode en neemt deel aan een uitgebreid programma met videolessen, persoonlijke sessies en live evenementen. Een *confidence catapult*, noemt Duberman het. Ook wil ze meer tijd stoppen in haar stichting op Bali, waar ze schoolkinderen gratis Engelse taalcursussen geeft, zodat een baan in het toerisme binnen bereik komt.

“En ik werk aan mijn eerste mastermindgroep. Dat zijn kleine clubjes van gemotiveerde ondernemers, die samen willen werken aan één specifiek doel onder begeleiding van een coach. Een halfjaar lang komt de groep bijeen op mooie locaties om enkele dagen intensief te werken.” Het plan is de laatste training af te sluiten met een fotoshoot op een vertrouwde plek: de Brooklyn Bridge in New York. ■

Achterdocht

Toen ik laatst bij een ietwat zweverige bijeenkomst was, om in het kader van dertigersdilemma's 'aan mezelf te werken', vouwde een mevrouw een bordspel uit dat ze zelf had gemaakt. Het was een mevrouw met krullend donkerblond-grijs haar en een vriendelijk gezicht, waaraan je kon zien dat ze een en ander had meegemaakt wat haar alleen maar milder had gestemd. Zo iemand aan wie je onoplosbare vragen wil stellen en van wie je de antwoorden zo aan zou nemen, zelfs als je doorgaans zeer argwanend van aard bent, zoals ik. Ze legde de regels van het bordspel uit en vertelde wat over zichzelf. Het woord *energetisch* viel.

De bedoeling was dat wij, vrouwen van in de dertig met ongeveer dezelfde dilemma's, een dobbelsteen zouden gooien en een poppetje het aangegeven aantal stappen op het grote stoffen bordspel zouden verplaatsen om op de eindpositie te vertellen waar je aan moet denken. Die posities droegen namen als het 'pad van ontkenning' of 'hof van ontmoeting': net vaag genoeg om op iedereen van toepassing te kunnen zijn en toch concreet genoeg om erover te kunnen praten. Een associatiespel.

Zeurjodin

We moesten poppetjes uitkiezen, waarbij ik al het vermoeden had dat onze keuze in deze gedachte-wereld vast niet geheel als *toevallig* zou worden beschouwd. Toen ik mijzelf in stilte vermanend had toegesproken – je doet gewoon mee, de rest doet dat ook! – en me voor zover mogelijk over mijn cynische afkeer van het zweverige had gezet, was ik aan de beurt. Mijn poppetje kwam terecht op het 'dal van de achterdocht'. Ik realiseerde me onmiddellijk: ja, ik ben best achterdochtig. Tot mijn verbazing kwamen de volgende woorden uit mijn mond: "Ik ben heel achterdochtig, ik denk omdat ik Joods ben." O nee! Meteen had ik zo'n spijt van wat ik had gezegd, nu moest ik van alles gaan uitleggen en dan zou ik vervolgens 'die vrouw' of nog erger 'die zeurjodin' worden.

De anderen reageerden gelukkig heel fijn en begripvol toen ik hun (en mezelf) uitlegde dat naar mijn idee die achterdocht heel diep zit, dat ik die herken bij mijn naasten. Dat ik opgevoed ben met het idee dat de buitenwereld nooit helemaal te vertrouwen is en dat het me nu ineens was gaan dagen dat dit niet echt aan de buitenwereld ligt, maar aan ons, aan mij.

Rode draad

Ik moest denken aan mijn familie en aan mijn notoir Moeilijke Oom, zijn diepe achterdocht en hoe hij nog altijd op de vlucht lijkt te zijn. Aan de torenhoge eisen die impliciet aan kinderen in Joodse families worden gesteld. Aan norse familieleden die nooit gewoon enthousiast over iets of iemand kunnen zijn en allereerst opsommen wat er allemaal mis is met een ander, als een emotionele slotgracht. Met het risico mij schuldig te maken aan een enorme *confirmation bias* (het onwetenschappelijke fenomeen waarbij je op zoek gaat naar bewijs voor je vooraf vastgestelde aanname), durf ik hier toch voorzichtig een rode draad doorheen te rijgen. Waar de rode draad begint, is niet helemaal duidelijk. Waren wij Joden altijd al zo? Waar ik in elk geval graag wil dat de rode draad eindigt, is mij wel duidelijk: bij mij.

Op de website van het Sinai Centrum in Amsterdam, onder andere gespecialiseerd in het behandelen van oorlogsgetroffenen en veteranen, staat: "Hoe ouders hun kinderen opvoeden, kan sporen van de oorlog dragen. Ook als kind of kleinkind van oorlogsgetroffenen uit de Tweede Wereldoorlog kun je last hebben van het traumatische verleden van de generatie(s) boven je."

Misschien ben ik al een poging aan het doen een knoop in die rode draad te leggen door hoe ik mijn kinderen wil opvoeden, maar een mens heeft niet overal invloed op. Sommige gevolgen van de geschiedenis bewegen door je heen. We zetten elke keer een kleine stap, net als op het bordspel van de wijze mevrouw. ■

O nee! Meteen had ik zo'n spijt van wat ik had gezegd, nu moest ik van alles gaan uitleggen

Esther Porcelijn

Ekaterina Levental

KLASSIEKE CONCERTEN

Muzikale vlucht

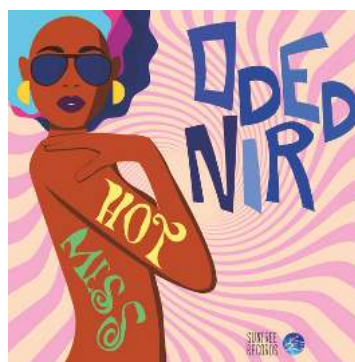
Actueel is de 'vertelvoorstelling' van harpiste Ekaterina Levental. Al zingend, dansend en harpspelend vertelt Levental hoe ze als tiener uit de voormalige Sovjet-Unie vluchtte. Startpunt is Oezbekistan, waar haar familie door oplaaiend antisemitisme niet kon blijven. Het is een ode aan de veerkracht en de hoop.

Heel anders is *La voix humaine FaceTime*, gebaseerd op het stuk van Jean Cocteau uit 1930. Daarin verzet een webcamgirl zich tegen het afscheid van de man met wie ze vijf jaar een relatie had. De pianomuziek is in handen van Yoram Ish-Hurwitz. Ten slotte brengt Levental in een solorecital stukken uit haar favoriete repertoire: Russische en Franse gedichten, operafragmenten en Joodse thema's. De composities zijn van onder anderen Britten, Liszt en Ravel.

De weg. Een vlucht die vleugels kreeg, 10 december, 16.00 u, Hermitage Auditorium, Amstel 51, Amsterdam. Kaarten: winteravondenaandamstel.nl/tickets. *La voix humaine FaceTime*, 11 december, 16.30 u. Theehuis in het Odapark, Merseloseweg 117, Venray. Kaarten via theehuisconcerten.com. *De weg*, 16 december, 20.00 u. Hervormde kerk, Kerkstraat 18, Groesbeek, kaarten via ekaterina.nl. Solovoorstelling, 18 december, 16.30 u. Doopsgezinde kerkje, Torenstraat 4, Winterswijk. Kaarten: theaterdestorm.nl

ERIC BRINKHORST

Interessant, die documentaire over de Rotterdamse orgelzolders waar drie Joodse echtparen onderdoken en zelfs een baby werd geboren. Verder wordt het lekker *chillen* met het nieuwe album van Oded Nir en genieten van avant-gardekunstenaressen uit de vorige eeuw.

Flyer van single *Hot mess*

WERELDMUZIEK

Oded blijft binnen

Van een ruige Israëliische dj met een woeste *jewfro*-haardos is Oded Nir veranderd in een wat kalmere Amsterdammer, die onlangs zelfs zijn verlovingswereldkundig maakte. De titel van zijn laatste cd sluit daarbij aan: *Indoor life*. Zijn muziek is nog steeds pakkend. Van het album krijgen twee singles bijzondere aandacht: *Hot mess* en *Sunrise*, met Sandhya Sanjana. Allemaal te beluisteren via de bekende kanalen.

Oded Nir, *Indoor life*. Via Spotify, Apple Music, et cetera

JIDDISJE LIEDJES

Fluwelen stem

Mirjam van Dam wees in *Jewish jazz* de Joodse en Afro-Amerikaanse roots aan van Amerikaanse ever-

greens. Haar Joodse opvoeding was als gevolg van de oorlog beperkt, maar muziek bracht haar terug. In een nieuw programma voert zij de Jiddisje liedjes uit die haar voorouders misschien ook zongen.

Nog leuker is de combinatie van die twee: zowel Amerikaanse hits als Jiddisje wiegeliëdjes en verzetsliedren.

Mirjam van Dam zingt *Jiddisj*, 4 december, 16.00 u. De Nieuwe KHL, Oostelijke Handelskade 44A, Amsterdam. Kaarten: denieuwekhl.nl. Jiddisje liedjes en Joodse jazz, 15 december, 13.30 u. LJG Amsterdam, Zuidelijke Wandelweg 41 Amsterdam. Aanmelden (verplicht) via secretariaat@lfg.nl

CABARET

Lachen en lichtjes

Geen betere remedie dan lachen in zware tijden. Zoals bij het onvolprezen duo Cabaret Kwatsch, David Simon en Menno van der Reis. Geen rel blijft onbesproken, niemand wordt gespaard en dat is maar goed ook. Tijdens Chanoeka

MARIËTTE CIGGAAR

Cabaretduo Kwatsch

treedt het duo op bij de gemeente Utrecht, in Amsterdam en in de synagoge Arnhem. Dat laatste optreden staat gepland na het ontsteken van de lichtjes door burgemeester Ahmed Marcouch en opperrabbin Jacobs. Meer informatie bij de verschillende gemeenten.

Chai, 18 december, 18.00 u, Joodse gemeente Utrecht, info via nig-utrecht.nl. 21 december, 14.30 u, Beth Shalom, Kastelenstraat 80, Amsterdam. 21 december, 14.30 JCC, Van der Boechorststraat 26, Amsterdam. Aanmelden via activiteiten@nihs.nl. 21 december, 19.45 u, Synagoge Arnhem, Pastoorstraat 17a, Arnhem

STORYTELLING

Verhalen van verzet

Het Amsterdam Storytelling Festival, een initiatief van artistiek leiders Raphael Rodan en Sahand Sahebdivani, maakt een paar leu-

ke uitstapjes. In Rotterdam speelt Sahebdivani de voorstelling *Het verre woord*, waarin hij als zoon van een Iraanse revolutionair verhalen vertelt over verzet en vluchten. Patrick Ribeiro laat zien wat er gebeurt als een gezellig samenzijn ontaardt in een klein drama, als de hoogbejaarde moeder naar Kaapverdië wil remigreren.

Sahand Sahebdivani, *Het verre woord*, 3 december, 20.00 u.
Patrick Ribeiro, *Het verre woord*, Theater Zuidplein, Gooilandsingel 95, Rotterdam. Kaarten en info: theaterzuidplein.nl

DOCUMENTAIRE

Vergeten verhaal

Het verhaal is minder bekend dan dat van het Achterhuis, maar niet minder indrukwekkend. Op de piepkleine, van daglicht ontdane orgelzolders van de Breepleinkerker in Rotterdam zaten jarenlang drie Joodse echt)paren uit Rotterdam verscholen voor de nazi's. Ze over-

Vondsten uit de orgelzolders

leefden dankzij de dominee, de koster en een paar zwijgende lidmaten van de kerk. Wat begon als zes weken, groeide uit tot een verblijf van drie jaar. Tijdens de hongerwinter werd er zelfs een kerngezonde baby in de schuilplaats geboren.

Lang was de onderduikplek vergeten. Aan de hand van dagboek-

fragmenten en brieven werd voor Omroep Max deze documentaire samengesteld.

Het Achterhuis van Rotterdam, 14 december, 20.35 u. NPO 2.

Else Berg, *Zelfportret met blauwe jurk*, 1917. Collectie Joods Historisch Museum

BEELDENDE KUNST

Meer dan landschapjes

In het begin van de vorige eeuw begonnen vrouwen hun plaats in de schilderkunst in te nemen. Ook al hadden ze vanaf 1871 al toegang tot de academies, ze werden niet als volwaardige kunstenaars gezien. De vrouwen in deze tentoonstelling braken door dat glazen plafond. Ze maakten deel uit van de Nederlandse avant-garde en weigerden zich te beperken tot lieflijke, 'vrouwelijke' onderwerpen als landschappen. Ze kozen bijvoorbeeld voor sociale misstanden. Maar ook voor andere onderwerpen: zie bijvoorbeeld het sterke zelfportret van Else Berg.

Vrouwenpalet 1900-1950, 24 december t/m 9 april 2023. Kunsthal, Westzeedijk 341, Rotterdam, kunsthal.nl

Raphael Rodan (l) en Sahand Sahebdivani

FEEST
korting

Cadeautip voor Chanoeeka

Het NIW is hét weekblad voor iedereen die geïnteresseerd is in de Joodse wereld, in Nederland en daarbuiten.

Speciaal voor Chanoeeka leest u een heel jaar het NIW met een feestkorting:
Papieren versie: geen € 150,- maar € 125,-
Digitale versie: geen € 99,- maar € 75,-.

Blijf het hele jaar bij en ontvang wekelijks het oudste opinieweekblad van Nederland (sinds 1865). Of geef het cadeau aan iemand die het verdient.

Ga naar niw.nl, klik op abonneren en daarna op **speciale Chanoeeka actie** of gebruik de bijgevoegde QR code.

Niet meer hier, maar voor altijd in ons hart

LOUIS FLORIS WILLEM STRANDERS

Rossum (Gld), 6 maart 1948 Zaltbommel, 25 november 2022

Olga
Sil & Marieke, Tyko, Manu, Ardo
Ies

Correspondentieadres:
Sil Stranders, Prins van Oranjestraat 3, 5301 RA Zaltbommel

MATSEIWOT

RUIME ERVARING IN BELETTERING EN PLAATSING MATSEIWOT

Bezoek onze ruime showroom
Maandag t/m vrijdag
Geopend van 8.30 tot 17.00 uur
Zaterdag van 9.30 tot 16.00 uur

Jan Rebelstraat 24
1069 CC Amsterdam
(t.o. Westgaarde en het dierenasiel)
Telefoon: 020-6103086
Tevens ingang Ookmeerweg.

www.lavertu-steenhouwers.nl • info@lavertu-steenhouwers.nl

Met veel verdriet geven wij kennis van het overlijden
van mijn broer, zwager en oom

LOUIS STRANDERS, z"l

Rossum (Gld), 6 maart 1948 Zaltbommel, 25 november 2022

Loes en Jaap van Gelder-Stranders
Kinderen en kleinkinderen
Neven en nichten

De Lewaja heeft inmiddels plaatsgevonden
op de Joodse Begraafplaats in Oss.

Laatste kans op prachtige prijzen!

Koop vóór donderdag 8 december*
loten op www.jnf.nl/loterij

De bossen van Jeruzalem hebben je hulp nodig:
samen zorgen we ervoor dat het groene leven terugkeert.

*Op 15 december vindt de trekking plaats.

Joods Monument

Het Joods Monument - *voorheen Digitaal Monument / Community Joods Monument* - gedenkt de slachtoffers van de Sjoa. U kunt zelf bijdragen aan dit online monument, o.a. door foto's of documenten van vermoorde familieleden of vrienden te plaatsen.

Heeft u hierbij hulp nodig, neem dan contact op met het *Joods Cultureel Kwartier* op 020-5310320, joodsmonument@jck.nl of ernest.gompers@jck.nl

Dhr. E. Gompers komt desgewenst bij u thuis voor begeleiding en hulp bij het toevoegen van foto's etc. op www.joodsmonument.nl

**Voor al uw familie-berichten
(vrolijk of triest) in het NIW...**

Neem contact op met Samuel Goldfinger
samuel@niw.nl of of bel 06-51181777.

LUNA 3

Nieuwsbrieven, logo's, websites & brochures, maar ook professionele advertentie-opmaak voor o.a. NIW vanaf € 29,- www.luna3.nl

Yanki Jacobs

Drie wegen

Het Joodse onderwijs vereist een modernere aanpak

Slapen houdt in dat je nesjomme je verlaat, want 's nachts ben je eigenlijk een beetje dood.' Dat kreeg een vijfjarig

meisje te horen van haar docente bij de Joodse les. De lerares die de kinderen bekend wilde maken met het gebruik van *netillat jadajiem*, ritueel handen wassen, had uitgelegd hoe de ziel 's nachts het lichaam verlaat om 's ochtends pas weer terug te keren. Het meisje kreeg spontaan nachtmerries en durfde niet meer te gaan slapen. Wat als Hasjeem haar nesjomme zou vergeten? De inmiddels volwassen vrouw vertelde mij dat dit voor haar ouders de reden was geweest haar van de Joodse les af te halen.

Inmiddels is in het onderwijs meer aandacht gekomen voor de beleving van het kind en zijn al te directe lesmethodes uitgebannen. Hierdoor

ontstaat wel het risico dat lessen in speelkwartiertjes verzanden en wezenlijke kennisoverdracht op de achtergrond raakt.

Ook het Joodse onderwijs in ons land vereist structureel een andere, modernere aanpak. Het jodendom moet meer betekenis hebben dan enkel een paar teksten die opgedreund worden bij de bar of bat mitzwa.

Daarom pleit ik voor de ontwikkeling van drie leertrajecten die leerlingen van de kleuterschool tot hun eindexamen kunnen volgen. De ouders moeten in staat worden gesteld de leerweg te kiezen die past bij de sociale en religieuze opvoeding van hun kind.

Waar sommige ouders een jesjievetraject zullen prefereren, waarin vakken als *sjoelchan aroech*, Tenach, Misjna, Talmoed en *sjoet* een plaats hebben, zullen anderen meer voelen

voor een cultureel-Joodse benadering. In die tweede methode staan vakken centraal als Joodse literatuur, filosofie, methodologieën, moderne en Joods-Nederlandse geschiedenis. Een derde studierichting zou zich kunnen toespitsen op kinderen met Israëliische ouders. Met het in Israël gehanteerde curriculum als uitgangspunt zal de nadruk liggen op het Ivriet, Hebreeuwse literatuur, de ontwikkeling van het moderne Israël en thema's die in dat land relevant zijn.

Deze drie curricula zouden ingebed kunnen worden in de bestaande roosters van de Joodse scholen, maar moeten ook te volgen zijn voor kinderen op andere instellingen. Ook zij hebben recht op adequaat Joods onderwijs.

Een en ander zal ertoe leiden dat wij niet enkel het volk *uit* het boek zijn – zoals de islam zegt – maar vooral ook het volk *van* het boek. ■

Wajetsee | Beresjiet/Genesis 28:10-32:3

Jakob, onze imperfecte aartsvader

Rabbin
Corrie
Zeidler

Wajetsee is de eerste parasja waarin Jakob (Jaäkov) centraal staat. Abraham staat in drie parasjot centraal, Isaak (Jitschak) maar in één tekst-deel. In twee andere speelt hij een passieve bijrol. Jakob heeft zes parasjot op zijn naam.

Abraham is de pionier, de voorvader die voor de rechtvaardigheid strijdt, maar ook de vader die zijn oudste zoon Ismaël verdrijft en bereid is zijn jongste zoon Isaak te offeren. Isaak is de zwijgende vader, hij kiest ervoor blind te zijn voor wat in zijn huis gebeurt. Hij is ogenschijnlijk de perfecte voorouder, die doet wat van hem verwacht wordt, nooit klaagt en geen discussie aangaat. Misschien is hij daarom de aartsvader die het zwakste stempel op onze geschiedenis heeft gedrukt.

Jakob is de aartsvader die het volk Israël zijn naam heeft gegeven, en volgens mij de

meest problematische van de drie. Hij begint zijn leven met bedrog als hij zijn tweelingbroer probeert weg te duwen om als eerste naar buiten te komen. Hij koopt voor een bord soep het eerstgeboorterecht en steelt de zegen van hun vader.

Het is onze taak de imperfecte wereld iets beter achter te laten

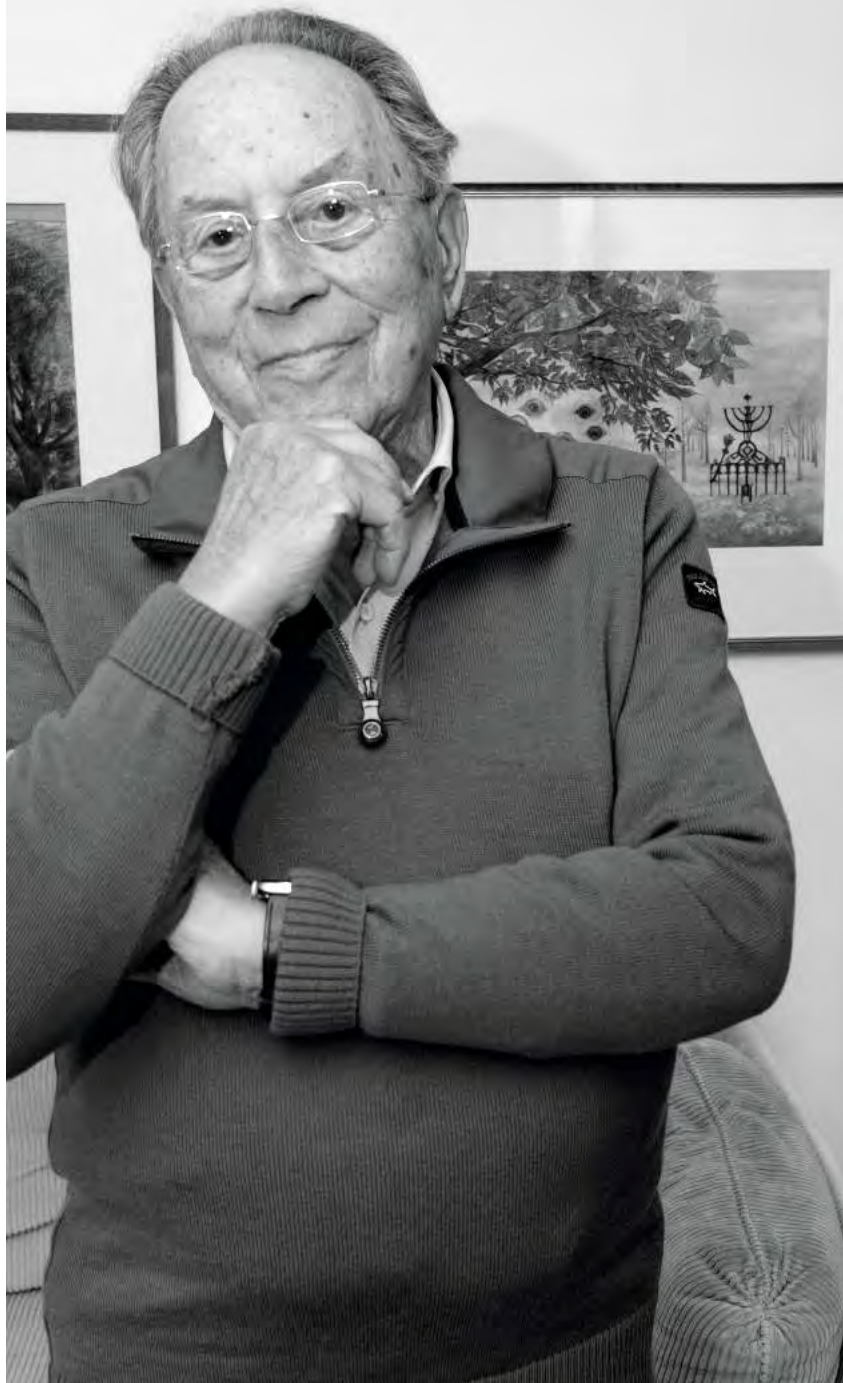
Onze parasja begint met Jakobs droom. Hij begrijpt dat er iets bijzonders is gebeurd, maar hij gelooft niet zo snel als zijn opa in de God van wie hij zegt: "God is inderdaad hier en ik wist het niet." Jakob stelt voorwaarden:

alleen als daaraan voldaan wordt, zal hij geloven. Zijn oom Laban bedriegt hem. Nu merkt hij zelf hoe het voelt om bedrogen te worden.

Met dit soort voorvaderen als pedagogische voorbeelden is het nog een wonder dat we als volk redelijk normaal zijn. Onze voorouders zijn geen supermannen en juist daardoor kunnen we ons met hen identificeren. De verhalen laten zien dat perfecte mensen niet bestaan. Ze leren ons dat we in een imperfecte wereld leven, maar dat ontslaat ons niet van de plicht onze best te doen met de middelen die we hebben. We zullen nooit volmaakt worden, maar het is onze taak de perfectie zo dicht mogelijk te naderen. Dat is wat we van onze niet-volmaakte, menselijke voorouders leren: we moeten proberen de imperfecte wereld iets beter achter te laten dan we hem hebben ontvangen. ■

‘Ik heb een sterkere band met mijn duikouders dan met mijn eigen familie’

Deze rubriek komt tot stand met medewerking van Elly Sijes-Krukiener

Max van Trommel (90)

Woonplaats: Rotterdam

Burgerlijke staat: weduwnaar

Beroep: psychiater in ruste

Levensmotto: het is goed te streven naar daadwerkelijk contact

TEKST: ESTHER VOET • FOTO: IDO MENCIO

Jeugd

Ik kom uit een gezin met drie kinderen, ik ben de oudste. Mijn ouders waren onzelfstandige personen die weinig wisten van kinderen opvoeden en veiligheid bieden. We groeiden op in emotionele armoede en moesten daarin onze eigen weg vinden. Mijn opa van vaders kant had gelukkig verantwoordelijkheidsgevoel voor ons gezin. Als mijn ouders iets niet konden opbrengen, probeerde hij bij te springen. Dat was van grote waarde toen de oorlog uitbrak. Ik was toen acht.

Op 14 mei besloot mijn vader vanuit IJmuiden met een vissersboot naar Engeland te varen. Of mijn moeder mee wilde. Die zag er geen heil in, dus vader ging alleen en liet zijn gezin achter. Van toen af was ik de man in het gezin en dat heeft mijn leven drastisch beïnvloed.

Ik herinner me hoe ik met een gele ster op inkopen moest doen. Bij de ene zaak was alles ‘uitverkocht’, bij de andere werd ik geweigerd. Onder luid gelach van de klanten werd me te kennen gegeven dat aan Joden niet werd verkocht. Het gevoel van er niet bij horen is me lange tijd bijgebleven. Mijn grootvader heeft voor ons uiteindelijk onderduikadressen verzorgd bij twee boerengezinnen. Ik had het goed, de mensen bij wie ik terecht kwam vormden een soort pleeggezin. Ik heb heel veel aan ze te danken. Ik heb een sterkere band met hen dan met mijn eigen familie. Mijn broer kwam minder gelukkig terecht. Die werd op zijn adres als slaaf behandeld. Mijn grootouders zijn na verraad in Sobibor vermoord.

Werk

Mijn jeugd wakkerde bij mij de belangstelling voor gezinnen aan. Ik specialiseerde mij als psychiater in relatie- en gezinstherapie en de behandeling van mensen met oorlogstrauma's. Ik heb maar een half woord nodig om te proeven of er sprake is van machtsmisbruik, seksueel misbruik of andere vormen van geweld. Ook schreef ik een boekje over mijn ervaringen in oorlogstijd. Op basis daarvan is een film gemaakt die volgend jaar uitkomt.

Geloof

Daar kan ik kort over zijn: ik ben niet gelovig. Verder is er weinig over te zeggen, ik ben er niet actief mee bezig. Ik voel mij uiteraard wel verbonden met zowel de geschiedenis als de achtergrond van mijn bestaan.

Israël

Het heeft een tijd geduurd voordat ik het land bezocht en vanaf het moment dat ik er landde, voelde ik de verbondenheid. Maar ik ben me steeds onprettiger gaan voelen over de manier waarop het extremisme zich daar ontwikkelt.

Zorgen

Ik geef veel gastlessen op scholen en houd de toehoorders voor hoe prettig het is om in de EU te leven, alleen al omdat er jaren geen oorlogen meer hebben plaatsgevonden. Maar vanaf het moment dat de oorlog in Oekraïne begon, nam mijn gevoel van dreiging en onveiligheid weer toe. Ik heb vaker angstgedromen.

Dromen

De twee families waarbij ik ondergedoken heb gezeten, zijn twee jaar geleden door Yad Vashem als Rechtvaardigen onder de Volkeren erkend. De oorkondes zullen in Twente worden uitgereikt en we hopen die ceremonie nog te kunnen opnemen in de film. De stichting Heemkunde Twente wil de geschiedenis van de regio in kaart brengen. Voor mij komt een droom uit als die film binnenkort in première gaat. Ik hoop dat de ambassade daar nog op tijd ruimte voor vindt, want ik weet dat er door corona een grote achterstand is opgelopen. ■

MICHEL WATERMAN

Franc Weerwind kan die excuses dus mooi aan zichzelf aanbieden. Dat kan niet de bedoeling zijn

Lieve Asjer,

Dank voor je brief van twee weken geleden. Zelden ben ik het zó met je eens geweest. We moeten blijvend waakzaam zijn en antisemitisme bestrijden waar en wanneer dat nodig is. Maar we moeten niet shoppen in onderzoeksresultaten en alleen de resultaten gebruiken die ons van pas komen. Met dit standpunt krijgen we niet bij iedereen de handen op elkaar, ik weet het. Er zal ons inderdaad al gauw worden verweten dat we het probleem bagatelliseren. Het zij zo.

Je hebt het mij al vaker horen zeggen: “Wij, Joden, moeten het niet te vaak over het A-woord hebben. Daar worden we niet vrolijker van.” We hebben het er in onze brieven genoeg over gehad, tijd voor iets anders.

Als hardcore fan van IDFA, al vanaf de allereerste editie in 1988, heb ik tussen 10 en 20 november weer veel documentaires gezien. Achttien stuks! Voor aanvang van iedere film hebben de sponsors een minuutje ‘zendtijd’. Een van de hoofdsponsors, Deloitte, sloot zijn boodschap af met een uitspraak die mij telkens weer raakte: “Als je eens door de ogen van iemand anders kijkt, zie je daarna twee keer zoveel’.

Dat zinnetje spookte deze week meerdere keren door m’n hoofd. Bijvoorbeeld toen ik een interview zag met Joyce Sylvester, voorzitter van de staatscommissie tegen discriminatie en racisme. Gespreksonderwerp was de commotie over de komende excuses voor het slavernijverleden door de Nederlandse regering. Ik had daar al over gelezen en ik moet eerlijk bekennen dat mij heel even – echt héél even, maar toch – de gedachte bekreep: is het dan nooit goed?

Ik realiseerde me al snel dat ik door de ogen van de ander moest kijken. En ja, dan is er op de manier waarop de regering dit wil aanpakken, wel een en ander aan te merken. Je kunt erover discussiëren wie de regering moet vertegenwoordigen. Armand Zunder, voorzitter van de Nationale Reparatie Commissie Suriname (nee, ik had ook nooit van hem gehoord) vindt dat de koning dat moet doen. En als die niet beschikbaar is, dan maar premier Rutte. Zunder zet hoog in. Te hoog? Ik weet het niet. Maar dat Zunder de keuze voor Franc Weerwind, onze minister voor Rechtsbescherming, erg vreemd vindt, ja, daar kan ik wel inkomen. Weerwind is zelf een nakomeling van tot slaaf gemaakten. Hij kan die excuses dus mooi aan zichzelf aanbieden. Dat kan niet de bedoeling zijn.

Zunder benadrukt verder dat de formulering van de spijtbetuiging belangrijk is. De datum van

19 december komt veel te vroeg, zegt hij. Zijn advies: uitstellen tot 1 juli 2023, dan is het op de kop af 150 jaar geleden dat de slavernij in Suriname en op de Antillen officieel werd beëindigd. En het geeft de regering tijd om de tekst goed te formuleren. Je kunt die excuses immers maar één keer aanbieden. Die formulering is belangrijk. Excuses aanbieden behoor je niet voor jezelf te doen, het is geen middel om je eigen geweten te zuiveren. Alleen de ander proberen tevreden te stellen, is ook niet voldoende. Met het aanbieden van excuses moeten stereotypen worden afgebroken, het moet het startpunt van verzoening zijn. Dat kan maar op één manier. Inderdaad: door het geheel te bekijken door de ogen van de ander.

In hetzelfde tv-programma, Buitenhof, zag ik een interview met schrijver David Grossman. Hij stond in Nederland natuurlijk extra in de belangstelling vanwege de Erasmusprijs die hem is toegekend. De liefde van mijn leven – jouw moeder – was naar een avond in de stadsschouwburg (die nu ITA heet) waar hij werd geïnterviewd door Arnon Grunberg. ‘Gewel-dig,’ vond ze het. Ik had die avond een dinerafspraak met J., mijn oude webmaster, en moest het daarom doen met twee latere interviews, één in de krant en één op tv. Zelfs van papier of van het beeldscherm spat Grossmans kracht je tegemoet. Zoals hij het Israëliësch-Palestijns probleem weet te beschrijven, zonder wraakgevoelens (ondanks het verdriet om zijn in Libanon gesneuvelde zoon Uri), zoals hij uitlegt dat je moet proberen de vijand te begrijpen, echt prachtig. Zijn verhaal geeft ook hoop. Grossman benadrukt dat Israël een sterk leger nodig heeft, maar daarnaast moeten beide partijen actief naar vrede streven. Door het eigen verhaal met andere woorden te vertellen, maar vooral door de vijand te begrijpen. En dat doe je, voeg ik er zelf aan toe, als je probeert door de ogen van die vijand te kijken. ■

David Grossman

Michel

MICKY CORNELISSEN

Micky maakt ...

romige orzorisotto

Wat intensief dat je tijdens je verlof nog elke twee weken in de keuken staat voor het NIW,'

verzuchtte een kennis-slash-abonnee onlangs. Nu ben ik er erg van gecharmeerd dat men blijkbaar de indruk heeft dat ik nog enthousiast sta te kokorellen ... maar dat is niet het geval. Ik heb namelijk keurig voordat ik met verlof ging een reeks recepten ingeleverd bij de redactie. Ik heb dan wel met een enorme buik in de keuken gestaan, maar niet met een pasgeboren baby op de arm.

Allemaal leuk en aardig natuurlijk, die recepten van tevoren inleveren. Maar het zwangerschapsbrein van uw culinair redactrice was uiteraard niet in staat uit te rekenen hoeveel het er precies moesten en zijn. En ja hoor, eentje tekort. Ach, dat doe ik nog wel even, dacht deze kersverse moeder tijdens haar verlof. Ik zag mijzelf al als stralende mama en keukenprinses in een blinkend opgeruimd huis met een tevreden slapende baby taartjes bakken

voor de kraamvisite. U voelt hem al aankomen: niet dus.

Het verrassendste culinaire hoogstandje dat ik de afgelopen weken tot stand bracht was een tosti, die ik uiteraard lichtjes liet aanbranden, omdat baby's nou eenmaal feilloos aanvoelen wanneer hun moeder iets aan het doen is wat aandacht vraagt. Die aandacht zien ze liever op zichzelf gericht. Toch kon ik het niet over mijn hart verkrijgen u mijn keukenprestaties van dit moment voor te schotelen. Met het recept voor een broodje pindakaas vul ik geen pagina.

Gelukkig beschikken wij over een heel leger aan oma's en opa's die graag bijspringen om hun eerste kleinkind even over te nemen. En zo geschiedde: Lautje in de armen van oma, moeders achter het fornuis. Ik draaide deze romige orzorisotto in elkaar. Binnen een halfuur staat er met dit recept een warme, volle en lekkere maaltijd op tafel.

Na dit recept schakelen we weer over naar de pre-verlofknutsels, maar de eerste stap is gemaakt in de gezinskeuken. Ik beloof u in januari het vervolg. ■

Voor 3-4 personen

- 25 g boter
- 2 sjalotten, gesnipperd
- 1 el honing
- 1 el rozemarijn, fijngehakt
- rasp en sap van een citroen
- 3 tenen knoflook uit de knijper
- 300 g ongekokte orzo
- 500 ml groentebouillon
- 30 g Parmezaanse kaas
- 100 ml verse slagroom
- chilivlokken naar smaak
- zout en peper naar smaak
- 200 g kerstomaatjes
- olijfolie

Bereiding

- Verhit de boter in een pan met dikke bodem en laat de boter bruin worden. Voeg de fijngesneden sjalotten en de geperste knoflook toe en bak kort aan.
- Voeg de verse rozemarijn, de citroenrasp en de honing toe en roer goed door. Strooi de ongekokte orzo erbij en rooster deze twee minuten. De pasta wordt hierdoor iets bruiner van kleur. Voeg de groentebouillon toe en kook 10 tot 13 minuten, tot de orzo gaar is en de bouillon opgenomen. Roer regelmatig door om aanbranden te voorkomen.
- Giet de slagroom door de risotto en gooi een flinke hoeveelheid Parmezaanse kaas door het geheel. 30 gram moet voldoende zijn, maar voel u vrij meer of minder toe te voegen. Breng op smaak met zout, peper, een beetje citroensap en chilivlokken voor wat extra pit. Dat laatste is uiteraard optioneel, maar wel erg lekker.
- Voor de tomaatjes: verwarm de oven op 200 °C en leg de tomaatjes, met steel voor een mooi effect, in een ovenbestendige schaal. Besprenkel met goede olijfolie, zout en peper. Bak de tomaatjes zo'n 15 minuten tot ze mooi zacht zijn, maar niet uit elkaar vallen.
- Serveer de romige orzo met een beetje extra geraspte kaas, verse peper en de tomaatjes erbovenop. Eet smakelijk!

Foto's & reacties

Stuur uw rechtevrije foto van ten minste 1 MB, voorzien van bijschrift en de naam van de fotograaf, naar: foto@niw.nl

↓→ Ploegenrit

De Nederlandse ploeg, met onder anderen Ashley Usiskin (grote foto links), kwam twee weken geleden in actie in Israël bij de sponsorrit voor kinderziekenhuis Alyn. Op de groepsfoto in het midden Suzy Raber, die door Alyn werd geëerd om haar buitengewone bijdragen.

↑ Jong beginnen

Voor de open dienst van Klal Yisrael in Delft toonden vorige week ook piepjonge sjoelgangers belangstelling.

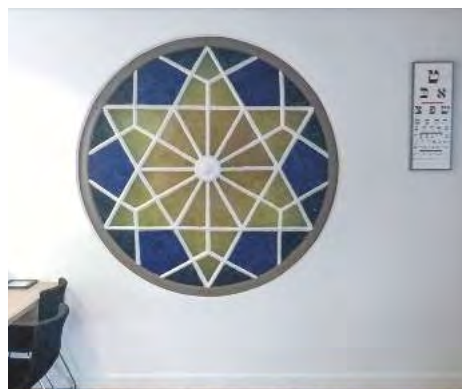
FOTO: ANNE VOSS

←↑ Nog zichtbaar

De voormalige synagoge van Barneveld is in onbruik geraakt en wordt nu – met zichtbare Joodse sporen – gebruikt als kantoor en kledingzaak.

FOTO'S: MARIEKE OORTWIJN

Opgericht 4 augustus 1865 is het NIW het oudste nieuws- en opinieblad in Nederland. Het beoogt onafhankelijk informatie te verschaffen aan en over de Joodse gemeenschap in Nederland. Het NIW is een uitgave van de Stichting Nieuw Israëlietisch Weekblad.

Bestuur: Gideon Simon (voorzitter), Mikhael Gorin (vicevoorzitter/penningmeester), Ran Sasson, Paul Brill, Avital Lievendag en Wouter Hes

Commerciële exploitatie:
Stichting NIW, Amsterdam, www.niw.nl

Postadres:
Postbus 59733, 1040 LE Amsterdam

Contact (niet over abonnementen/bezorging):
t (020) 627 62 75, e redactie@niw.nl

Contact over abonnementen en bezorging:
t (088) 110 20 63, e NIW@spabonneeservice.nl

Hoofdredacteur: Esther Voet
Redactie: Bart Schut (adjunct-hoofdredacteur), Micky Cornelissen, Achsa Vissel, Jeroen van Heemskerck Düker (eindredacteur)
Medewerkers: Roel Abraham, Frits Barend, Paul Damen, Rivka Hellendall, Binyomin Jacobs, Hans Knoop, Nausicaa Marbe, Esther Porcelijn, Elly Sijes-Krukziener, Michel en Asjer Waterman
Correctie: J.E. Schut-Semeins
Redactiesecretariaat: Marianne Troostwijk

Vormgeving:
Marc Bulters

Abonnementen/administratie en prijzen:
NIW abonneeservice, Antwoordnummer 10016
2400 vB Alphen aan den Rijn
t (088) 110 20 63, e NIW@spabonneeservice.nl
Nederland: per jaar € 150
per half jaar € 78, per kwartaal € 40
Europa: per jaar € 225
Rest van de wereld inclusief Israël:
per jaar € 358
Digitaal abonnement: per jaar € 95; per kwartaal € 26,50; proefabonnement 10 weken € 7; losse nummers digitaal € 2,50
Studentenabonnement: per jaar € 74
Abonnementsgeld dient bij vooruitbetaling te worden voldaan. Abonnementen kunnen per nummer ingaan en worden automatisch verlengd, tenzij een maand voor het verstrijken van de abonnementsperiode schriftelijk bericht van opzegging is ontvangen. Losse nummers: € 4,25.
Rekeningnummer: NL 15ABNA 0514220279
BIC code: ABNA NL2A

Ook op cd-rom. Inlichtingen: Dedicon, Postbus 24, 5360 AA Grave, t (0486) 486 495, www.dedicon.nl

Adverteren/familieberichten:
gsm: 06-51181777, mail: samuel@niw.nl
Advertenties kunt u aanleveren tot maandag 12.00 uur in de week van verschijning. Familieberichten kunt u aanleveren tot en met de dinsdag in de week van verschijning.
Afwijken van de deadline in overleg. Op verzoek kunnen wij uw advertentie opmaken. Advertenties en advertentieteksten bij voorkeur per e-mail aanleveren. Indien wij uw advertentie of familiebericht opmaken ontvangt u vóór plaatsing een proef. Proeven worden alleen per e-mail verstuurd. Kosten, ontstaan door te laat, foutief, c.q. niet geplaatste advertenties, kunnen niet op het NIW worden verhaald.

Rekeningnummer: NL59 ABNA 0561781303
BIC-code: ABNA NL2A

Druk: Vellendrukkerij BDU, Werkendam
ISSN 0166-1949

↑ Nederland overzee

Een deel van de Nederlandse delegatie op de internationale Kinus Hashluchim, de conferentie van Chabadrabbijnen, vorige week in New York. Vlnr: S. Katzman (Den Haag), S. Evers (Amersfoort), Mr. Kupelian (Amsterdam), M. Evers (Amsterdam), J. Vorst (Rotterdam) en M. Levine (Nijmegen).

← Tachtig jaar later

De Samuel Levie Stichting herdacht de op 27 en 28 november 1942 gedeporteerde Joodse inwoners van Leek met een wandeling langs onder meer het Joodse schooltje.

FOTO: ERNST SITTICh

PERSONALIA

Aan het eind van 2022 stopt **Kaat Burbidge** na drie jaar als directeur bij de Israëlactie.

• Na zeventien jaar neemt **Etienne Denneboom** vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd afscheid als sjammasj van de LJJ Amsterdam.

↕ De rollen omgedraaid

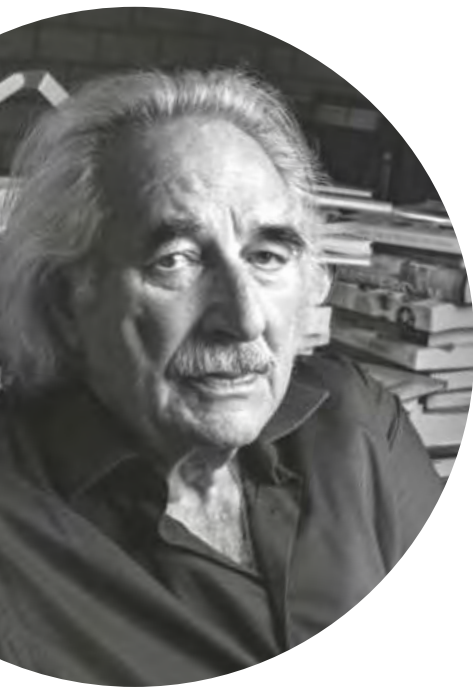
Bij de LJJ Den Haag kookte afgelopen weekend het bestuur na de havdala voor de leden.

FOTO'S: IDO MENCIO

Spelregels brieven

Brieven kunnen per e-mail worden gestuurd naar redactie@niw.nl tot uiterlijk woensdagochtend 9 uur. De maximale lengte is 250 woorden en uw brief moet ingaan op een artikel dat eerder in het NIW is verschenen. Langere brieven worden niet geplaatst en de redactie behoudt zich het recht voor brieven in te korten en/of te redigeren.

*Stichting Vrienden van de Hebreeuwse
Universiteit in Jeruzalem (NVHU)*

organiseert de eerste

HARRY VAN DEN BERGH-lezing

DATUM	zondag 11 december 2022
AANVANG	14.00 uur
PLAATS	Brouwerij De Engel Albert Cuypstraat 182, 1073 BL Amsterdam
SPREKER	Professor Mona Khoury-Kassabri vicepresident van de Hebreeuwse Universiteit
ONDERWERP	Hebreeuwse Universiteit Jeruzalem bekennt kleur

Nederlandse Vrienden
**HEBREEUWSE
UNIVERSITEIT**

Na aanmelding op
secretariaat@nvhu.nl
kunt u de lezing
gratis bijwonen.

Harry van den Bergh z"l was jarenlang de bevoegen voorzitter van de NVHU. Hij overleed 20 maart 2020. Het huidige bestuur van de NVHU wil hem gedenken en eren met een jaarlijkse lezing.

Professor Mona Khoury-Kassabri is vicepresident van de Hebreeuwse Universiteit (portefeuille strategie en diversiteit) en adviseur op het gebied van minderheden. Zij zal in het Engels spreken over de onderwerpen diversiteit en non-discriminatie. Na afloop van de lezing is er gelegenheid voor het stellen van vragen.

Voorafgaand aan de lezing zullen er korte toespraken zijn van:

Boris Dittrich, voorzitter NVHU

Daniël van den Bergh, zoon van Harry van den Bergh

Birgitta Tazelaar, plaatsvervangend directeur-generaal
Internationale Organisaties van het Nederlandse ministerie
van Buitenlandse Zaken

Bert Koenders, hoogleraar Vrede, Recht en Veiligheid
aan de Universiteit Leiden en voormalig minister
van Buitenlandse Zaken

**PROFESSOR MONA
KHOURY-KASSABRI**

**EERSTE HARRY VAN
DEN BERGH LEZING**